

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK: Politologija- Upravljanje državom

STRAH I POLITIČKA KOMUNIKACIJA
-magistarski rad-

Kandidat:
Irhad Kapetanović
Br. indeksa: 165/II-UPD

Mentorica:
prof. dr. Nermina Mujagić

Sarajevo, januar, 2023. godina

S A D R Ž A J

UVOD	3
1. METODOLOŠKI OKVIR RADA	4
1.1 Problem i predmet istraživanja	4
1.2 Ciljevi istraživanja	4
1.3 Sistem hipoteza.....	5
1.4 Metode i tehnike istraživanja.....	5
1.5 Vremenski plan istraživanja	5
2.TEORIJSKO DEFINISANJE STRAHA.....	6
2.1 Strah kao emocija	6
2.2 Psihološka dimenzija straha.....	7
2.3 Socijalna dimenzija straha	9
2.4 Politička dimenzija straha.....	10
3.POLITIČKA KOMUNIKACIJA	14
3.1 Pojam, definicija i vrste političke komunikacije	14
3.2 Akteri u političkoj komunikaciji.....	15
3.3 Retorika u političkoj komunikaciji	17
3.4 Učinci političke komunikacije	20
4.STRAH I POLITIČKA KOMUNIKACIJA.....	21
4.1 Strah i politička komunikacija nekad i sad - historijska dimenzija	21
4.2 Terorizam i mediji u političkoj komunikaciji.....	26
4.3 Strah kao sredstvo političke komunikacije u savremenom svijetu.....	30
4.4 Strah kao sredstvo za ostvarivanje političkih ciljeva.....	36
4.5 Desno orjentisane stranke u Evropi	43
5.STRAH I POLITIČKA KOMUNIKACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI	52
5.1 Prvi višestranački izbori i agresija na RBiH.....	52
5.2 Mirovni sporazum i političko organizovanje u Dejtonskoj BiH	54
5.3 Nacionalne stranke i politička komunikacija.....	55
5.4 Nacionalne stranke i politika straha.....	57
5.5 Nezainteresovanost političara za stanje građana	58
5.6 Strah od neizvjesne budućnosti	60
5.7 Politika straha i strah od politike	65
ZAKLJUČAK	68
LITERATURA	69

UVOD

Strah je važna emocija koja utiče na čovjeka, javni i teorijski diskurs. U prvom dijelu rada napraviću pregled straha kao emocije, psihološke, socijalne i političke dimenzije. Strah je negativna emocija i djeluje destruktivno na politiku. On može da upozori na opasnost, da djeluje razarajuće ili ipak oslobođajuće. U čovjeku strah budi mogućnost nadolazeće opasnosti. U toku historije strah se koristio kao oruđe vladajućih klasa da bi postigli željene ciljeve. Strah ima mogućnost da izazove paralizu pojedinca i na taj način spriječava mu racionalno mišljenje. Bez obzira kojoj grupi pripadali bilo da je politička ili ne, strah povezuje ljudе.

Drugi dio rada odnosi se na političku komunikaciju. Komunikacija je bitna za ljudsko društvo, iskustvo, razumijevanje i pretpostavlja se da bez komunikacije društvo ne bi moglo postojati. Bez političke komunikacije ne bi mogla postojati ni politika. Politička komunikacija postoji od kada je vlasti i politike, a preko nje se razmjenjuju različiti sadržaji i poruke vezane za politiku. Takvi sadržaji i poruke mogu biti obojene strahom, krizama ili različitim prijetnjama. Političko djelovanje se može ostvariti kroz političke aktere. Politički akteri su političke organizacije, mediji i građani. Politička komunikacija funkcioniše uz pomoć političkih aktera i političke javnosti. Uz pomoć retorike, lideri i vođe uvjeravaju svoje glasače da baš njima trebaju dati glas. Retorika i politika su povezane još od antike. Retorika može da izazove strah, mržnju i ljutnju.

Treći dio rada se odnosi na vezu straha i političke komunikacije. Jedan od glavnih strahova građana jeste terorizam. Terorizam ima korijen još u antičko doba, pa u vrijeme Francuske revolucije, Prvog svjetskog rata, Drugog svjetskog rata, devetnaestog stoljeća, područje Bliskog Istoka, pa sve do dan danas. Također teroristi, mediji i političari uveliko su doprinijeli tome. Strah je korišten i još uvijek se koristi kao sredstvo političke komunikacije u savremenom svijetu. Političari koriste terorističke napade, ekonomske krize, migracije da bi uticali na građane i ostvarili svoje ciljeve i korist.

U posljednjem dijelu rada govorim o strahu i političkoj komunikaciji u Bosni i Hercegovini. Riječ je o periodu od prvih višestranačkih izbora, agresije na Bosnu i Hercegovinu, Deytonski mirovni sporazum do uticaja nacionalnih stranki i njihovih lidera na građane Bosne i Hercegovine.

1. METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1 Problem i predmet istraživanja

Problem ovog istraživanja je strah i politička komunikacija, odnosno ono šta one predstavlja teoretski, a šta je strah i politička komunikacija u praksi. Politička komunikacija bi trebala da bude komunikacija na relaciji politika – mediji – javnost (građani) međutim u savremenoj političkoj komunikaciji to i nije baš slučaj. Možemo reći da ih karakteriše pasivnost građana i nijemo posmatranje svega oko njih, a ne aktivno učešće. Potrebno je objasniti i definisati nekoliko osnovnih pojordova kao što su strah, politička komunikacija i mediji.

1.2 Ciljevi istraživanja

Kada govorimo o ciljevima istraživanja znamo da svako istraživanje ima cilj, svako istraživanje nastoji nešto postići, tj. doći do suštine samog problema i same prakse u cjelini. Istraživanje ove teme sadrži ciljeve kao sastavni dio naučne discipline kojom se odgovara na pitanja straha i političke komunikacije, da li tu imamo jasnu komunikaciju, u čijem je interesu, na kakvom je nivou, da li je svakodnevna i česta ili samo u toku predizborne kampanje.

Ovo istraživanje za naučni cilj ima doprinos razvoju nauke i teorije o odnosu straha i političkoj komunikaciji u teoriji i praksi. Ova tema do sada nije istraživanja na Fakultetu političkih nauka. Važno je da se proširi spoznaja o strahu i političkoj komunikaciji, te da se uoče načini ove vrste komunikacije u određenom vremenskom periodu.

Društveni ciljevi se trebaju postaviti tako da dio društva, koji želi biti uključen u ovu problematiku ili to već jeste, ima korist od ovih ciljeva. Društveni cilj je ovu temu učiniti vidljivom u javnom prostoru jer građanstvo osjeća strah ali često nije svjesno da se isti proizvodi iz političkih razloga te da mu se treba adekvatno suprostaviti. Najbolji način borbe jeste prvo osvjećivanje problema.

1.3 Sistem hipoteza

Generalna hipoteza

Strah ima uticaj na kreiranje destruktivnih političkih komunikacija koja je odlika autoritativnih društava.

Pomoćne hipoteze

1. Strah kao emocija političke komunikacije reflektuje se u negativnom smislu na društvo.
2. Svjetski ratovi direktno utiču na kreiranje politike straha u svim društvenim segmentima od politike, ekonomije do kulture.
3. Velike sile koriste strah kao uspješnu metodu u upravljanju i eksplotaciji manjih političkih i ekonomskih država.
4. Nacionalne stranke svojom oštrom retorikom utiču na glasanje građana na izborima.
5. Strah od neizvjesne budućnosti sve je više prisutan kod građana.

1.4 Metode i tehnike istraživanja

Za potrebe istraživanja navedene teme koristiće se metoda deskripcije i metoda analize sadržaja.

Metoda deskripcije je postupak jednostavnog opisivanja ili očitavanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja.

Analiza sadržaja je dubinska analiza koja se koristi kvantitativnim i kvalitativnim tehnikama poruka koristeći znanstvenu metodu (pazeći na objektivnost, pouzdanost, valjanost, mogućnost generalizacije, zamjenjivost i testiranje hipoteze) i nije limitirana na tipove varijabli koji bi mogli biti izmjereni ili kontekst u kojem su poruke kreirane ili predstavljene.

1.5 Vremenski plan istraživanja

Za istraživanje ove teme, predviđen je period od juna do septembra 2022. godine. Oko četiri mjeseca je potrebno da se sve integriše u konačan magistarski rad.

2.TEORIJSKO DEFINISANJE STRAHA

2.1 Strah kao emocija

Strah je postao važna tema podjednako u javnom i teorijskom diskursu. Svi imamo neko iskustvo sa strahom. Čovjek je biće koje je prožeto strahom. Filozof Jean-Paul Sartre, govorio je da se svi se ljudi boje, ali onaj ko se ne boji nije normalan, to nema nikakve veze s hrabrošću, već s odsustvom zdravog razuma.

Historičar i politički pisac Tukidid kaže: „strah je najsnažnija emocija“. Možemo reći da je strah emocija koje se mi kao ljudi najviše pribjavamo. Sramota je biti uplašen. Strah je inherentan i društвima i političkim zajednicama. On je neka vrsta univerzalnog ljudskog iskustva. Perikle u poznatom govoru nad grobovima palih atinskih ratnika kaže:“ da je strah taj koji čuva državu“. Perikle kaže da su tri vrste strahova koji drže državu, a to je strah od bogova, zakona i neprijatelja. Niccolo Machijavelli kaže da je dobro ako vas vole, ali je još bolje ako vas se plaše. Strah podriva nesigurne temelje ljudske egzistencije. Mi kao ljudi bojimo se smrti, nepoznatog, stranaca i bolesti. Bauman kaže na pitanje šta je to strah, da je strah drugo ime za našu nesigurnost. Strah je drugo ime za naše neznanje i ono šta nas okružuje. Strah je drugo ime za neizvjesnosti kojima smo ugroženi i za koje ne možemo da nađemo dobre političke alate pomoću koji bi se protiv njih branilo. Tukidid kaže da strah pripada tamnoj strani ljudske prirode. Strah je negativna emocija. On je jedna vrsta destruktivne političke emocije. Pojedinci iz zajednice su povremeno okovani strahom i onim što se može označiti kao teror panike. Strah pripada polju negativne politike. Italijanski historičar i politički teoretičar Gilermo Ferrero kaže da je historija civilizacije, historija kulture i nije ništa drugo do osobita škola hrabrosti. Ta škola nas kroz političke ustane, pravom, kulturom, štiti od strahova i neizvjesnosti od kojih smo ugroženi.

Ono što nas uči Tukidid jeste da je strah najsnažnija emocija za razliku od društva i poretku koje se veže strah, čast i blagostanje. Tukidid opisuje razaranje grčkih gradova Miklana i Korkire gdje se pokazala najmračnija slika o ljudskoj prirodi. On kaže: "poput najkrvožednijih barbara, i to najviše kada se nije i malo čega bojati, tračka je rasa poubijala sve u gradu, djecu, starce čak i životinje. Nije se imala čega bojati. Ta

brutalnost nije bila zaodjenuta hrabrošću."¹

Okrutnost i strah su blizanci. Pedesetih godina, Franc Neumann drži predavanje o politici i strahu, i kaže da su tri osnovne uloge straha to jeste da strah upozorava, strah razara i strah oslobođa.

2.2 Psihološka dimenzija straha

Strah pored radosti, ljutnje i žalosti spada u „primarne emocije“ jer se javljaju rano u razvoju osobe. Filozof Fichte kaže da svako stravično prividjenje iščezava pogledamo li mu pravo u oči. Strah nas može spriječiti da iskoristimo svoje sposobnosti u pravom kapacitetu. Eva Curue kaže da bojati se, znači služiti protivniku. A Ivo Andrić da strah nam koči pamet i vezuje ruke. Strah je emocija koju „osjećamo i doživljavamo kad svjesno znamo čega se bojimo. Radi se dakle o vanjskoj opasnosti koju smo procijenili zastrašujućom, a sebe istodobno doživljavamo nedoraslim da se prikladno suprostavimo percipiranoj opasnosti.“²

Politička psihologija je spoj dvije discipline, psihologije i političkih nauka. Politička psihologija pojašnjava ono šta ljudi rade, prilagođavanjem psihologiskih pojmoveva kako bi bili korisni i važni u politici, a potom njihovom primjenom u analizi političkog problema ili pitanja. Glavno pitanje političke psihologije je zašto se ljudi u politici ponašaju onako kako se ponašaju i da li se može spriječiti najgore i potaknuti najbolje ljudsko ponašanje. Ljudsko ponašanje zavisi od ličnosti, pojedinca i okoline. Ono što povezuje i što im je zajedničko jeste:

1. ličnost označava organizirane unutarnje dispozicije koje posjeduje pojedinaci koje utječu na njegovo ponašanje u određenoj situaciji
2. navedene osobine su konzistentne i stabilne
3. ljudi se međusobno razlikuju po tim osobinama i njihovoj organizaciji.

Političko ponašanje pojedinca najbolje je posmatrati kroz aktivnost i ideologiju.

Šiber Ivan navodi da „kada govorimo o količini političke aktivnosti ona može biti kroz (apatični, konformisti); tipu političkog aktiviteta (vođe, politički sljedbenici, marginalci, donosioci odluka ili provoditelji); i kvaliteti političkog aktiviteta (fleksibilnost, rigidnost, kreativnost).

¹ Navedeno prema: Podunavac, Milan, *Pandemija straha: politički učinci*, HS, UDG, Podgorica 2020, str.11

²Navedeno prema: <https://hrcak.srce.hr/file/4973>

Kod drugog oblika političkog uključenja možemo analizirati pravac i stupanj ideologijske zasićenosti pojedinog političkog ponašanja.³

Na osobine ličnosti i političku aktivnost utiču različiti faktori koji mogu djelovati na političko ponašanje.

Političko djelovanje – Postoji bitna povezanost između unutrašnjeg osjećaja pojedinca da je sposoban za djelovanje i nivoa političke aktivnosti.

Autoriteti – autoriteti utiču na političko ponašanje na dva načina: mogu dovesti do političke pasivnost i potrebe pojedinca da bude prihvaćen, da bude dio cjeline i na taj način usmjerava aktivnost ka određenim oblicima grupnog ponašanja.

Anomija i alienacija – je osjećaj nemoći i doživljaj odsustva normi dovodi do pasivnosti pojedinca.

Težnja k moći – je važna za razumijevanje i pojašnjenje političkog ponašanja. Ona se objašnjava kroz analiziranje nezadovoljene potrebe (potreba samopoštovanja npr.) i njihova racionalizacija u području politike, i drugi, analiza motivacije postignuća, znači potrebe da se nešto kreira i postigne.

Dogmatizam – ovdje se govori o crtici ličnosti koja pokazuje strukturu, a ne sadržaj, sistema uvjerenja.

Šiber citira knjigu *The open and closed mind* autora Rokeach Milton koji koncept dogmatizma operacionalizira na kontinuumu otvorene – zatvorene svijesti. Prema njegovom mišljenju: „pojedinci sa naglašenom „zatvorenom sviješću“ pokazuju bojazan i otpor prema primanju novih informacija.“⁴ Informacije koje dovode u pitanje njihove već postojeće vrijednosne sisteme oni nastoje da odbiju.

Istraživanje odnosa osobina ličnosti i samog sadržaja političkog ponašanja uglavnom se zadržava na razlikovanju lijevih i desnih orientacija. Centralni pojam u psihologiji je ličnost. Ličnost pored toga što utiče na to kako ljudi misle i ponašaju se u političkom životu, nego i sama je pod uticajem životnih iskustava osobe

³ Šiber, Ivan, *Osnove političke psihologije*, Politička kultura nakladno-istraživački zavod, Zagreb 1998., str. 226

⁴ Navedeno prema: Šiber, Ivan, *Politička propaganda i politički marketing*, Alinea, Zagreb 1992, str.7

2.3 Socijalna dimenzija straha

Egzistencijalni strah se prvi pojavljuje na filozofskom području. Ivan Koprek, 1898. godine primjećuje da je čovjeka oduvijek nešto strašilo, neko ‘prijetčeće zlo’ koje nadilazi mogućnostionog koji se boji, i da se njemu ne može oduprijeti. Dok Toma Akvinski piše o strahu kao o sentimentu koji određuje cijelokupno zbivanje života. Filozofi su osjećaj straha, prvobitno poistovjećivali sa osjećajem tjeskobe. Strah se povezivao sa osjećajem tjeskobe, skučenosti, pritijsnjjenosti ili nečega što prati potištenost, ugroženost, nemir. Ono što čovjeka u strahu straši i stješnjuje jest zapravo život, svijet i on sam. Podunavac, Keane, Sparks navode “da neizvjesni elementi konkretnih prijetnji dovode do osjećaja straha.”⁵

Kant u svom djelu *Antropologija u pragmatičnom pogledu* prvi navodi da je „strah zbog nekog neodređenog predmeta koji prijeti zlom plašljivost.“⁶ Aristotel u svojoj knjizi *Retorika* o strahu piše: „Neka strah bude bolno osjećanje, ili uznemirenost izazvana predstavom o predstojećem zlu koje nas može uništiti ili pričiniti patnju; ljudi se, naime, ne plaše svih zala, kao na primjer, da budu nepravedni i tromi duhom, već samo onih što immogu pričiniti velike patnje ili uništenje i to samo onda kada izgleda da ta zla nisu daleko, već tako blizu da se čine neizbjježnim. Ljudi se, naime, ne plaše odveć dalekih zala. Svatko, naime, zna da će umrijeti, ali ako smrt nije na pragu, na nju nitko ne misli.“⁷

Ako pogledamo Aristotelovu analizu straha, možemo prepostaviti da se mi, ljudi, bojimo svih mogućih, odnosno osjećaj straha u nama može pobuditi sve što u sebi sadrži veliku predispoziciju da nam nanese veliku štetu ili nas dovede do lišavanja života. Strah može uslijediti i pri samoj pomisli o neizbjježnosti da će nam se to dogoditi u izglednoj budućnosti.

Ludwig Wittgenstein kaže: „Svijet sretnog čovjeka razlikuje se od svijeta nesretnog“.

⁵Podunavac, Milan, Keane, John, Sparks, Chris, Politika i strah, Politička kultura, Zagreb 2008

⁶Svendsen, Lars, Strah, Incus, Zagreb 2010, str.46

⁷Aristotel, *Retorika*, Naprijed, Zagreb 1989, str. 96

Britanski sociolog Frank Furedi, svoju poznatu tezu „kultura straha“ objašnjava na sljedeći način: „Zapadna su društva sve više pod dominacijom kulture straha. Glavno obilježje te kulture je vjerovanje da se ljudi konfrontiraju s moćnim, destruktivnim silama koje ugrožavaju našu svakodnevnu egzistenciju.“⁸ On dalje pojašnjava kako je „strah postao temeljno obilježje, ne samo američke, nego i naše čitave kulture“⁹ bez obzira što statistički podaci pokazuju da su Zapadnjačka društva smatrana sigurnijim nego ikad prije.

2.4 Politička dimenzija straha

Politika straha odražava šиру kulturnu atmosferu. Svjedoci smo da je strah u toku historije bio korišten kao oruđe vladajućih klasa. Niccolo Machijavelli je dao savjet vladarima kako će biti sigurniji bude li se narod plašio, nego bude li ih volio i time su se rukovali naredne generacije autoritativnih vladara. Da bi imali pristojan javni red i mir, strah se može koristiti uz pomoć prisile i terora. Strah izaziva zajedničku reakciju zbog neke prijetnje i on omogućava postizanje dogovora i jedinstva. Cilj politike straha je postići konsenzus i ujediniti razjedinjenu elitu, jer bez obzira koje namjere imali oni koji ga potiču, glavni učinak straha je ojačati ideju kako nema alternativu. Kod engleskog političkog filozofa Thomasa Hobbesa u njegovim tekstovima pronalazimo prvi sistemski pokušaj razvijanja politike straha koja se može iskoristiti da bi se osnažila ideja kako ne postoji alternativa.

Cilj poticaja straha je neutralizacija svih radikalnih pobuda koje dovode do društvenog eksperimenta kaže Thomas Hobbes. Da bi takav cilj imao efekta, ljudi treba uvjeriti da je za njihovo, ali i za opće dobro bolje da budu što manje odvažni. Ako se zagovara što obuhvatnija odbojnost prema onom nepoznatom također će pomoći tome da se ljudi počnu bojati onoga što nikad nisu doživjeli kao opasno.

Vjerovatno je, da takav strah od nepoznate opasnosti institucionaliziran i nalazi se u samom temelju dominirajuće politike straha. Ako poredimo vrijeme Thomasa Hobbesa, stvari su bile dosta drugačije. On je živio u vremenu u kojem je dosta ljudi u

⁸ Navedeno prema: Furedi, Frank, *Culture od Fear: Risk-taking and the Morality of Low Expectation*, Revised edition. London/New York, (1997./2002./2005.), str 7, : Continuum (Dostupno na:
http://sex.ncu.edu.tw/members/Ho/study/2015fall-global/pdf/Furedi--Culture_of_Fear.pdf,

⁹ Navedeno prema: Furedi, Frank, *Culture od Fear: Risk-taking and the Morality of Low Expectation*, Revised edition. London/New York, (1997./2002./2005.), str 7, : Continuum (Dostupno na:
http://sex.ncu.edu.tw/members/Ho/study/2015fall-global/pdf/Furedi--Culture_of_Fear.pdf,

društvu pokušavali smisliti neku revolucionarnu promjenu, a ne samo držati se stava da nema alternative. Vladajuće klase danas ne moraju na umjetan način proizvoditi strah jer je politika iscrpljena i taj osjećaj već duboko usađen u društvo. Danas se javne ličnosti bore sa tim da li trebaju smanjiti ili ipak povećati politiziranje straha. Ako govorimo o politizaciji straha on je neizbjegno povezan s procesom iscrpljenosti i demoralizacijom.

Postoje društva koja mogu iznijeti pozitivnu viziju u budućnosti i ne moraju koristi strah kao ključnu temu u javnom životu. Ako političari mogu mobilizirati društvo oko pozitivnog programa djelovanja onda ne trebaju koristiti politiku straha. Veliki broj ljudi strah smatraju pozitivnom vrijednošću koja služi sticanju moralne svijesti u društvu.

Danas politiku straha je najbolje prikazala politologinja sa Harvarda Judith Shklar. Govori nam o liberalizmu straha, jer on u razdoblju terora može ljude ujediniti u borbi protiv okrutnosti i nepravde. Ono što danas može motivirati ljude nije pozitivna vizija budućnosti i mogućnosti koje ona donosi nego u stvari strah od zla. Ono što predstavlja moralni temelj liberalizma je u stvari strah od okrutnosti. Samo izbegavanje terora i okrutnosti je ustvari temelj raspoloženja u javnosti koje bi mogao odbaciti podjelu i fragmentaciju te zadobiti veliku podršku.

Strah može da izazove paraliziranost kod pojedinca i onda on ne može da racionalno sudi ili da bude poslušan sistemu. Mnoga loša djela koja su učinjena strahom postaju opravdana. Stanford kaže:

„Strah je zapravo kradljivac. Subjektima krade njihovu sposobnost da djeluju s ljudima ili protiv njih. Ostavlja ih potresene, ponekad trajno traumatizirane. I kad mnoštva padnu pod mračne oblake straha, nikako Sunce ne obasjava građansko društvo. Strah siše njegove energije i razdire i izokreće institucije političkog djelovanja. Strah jede dušu demokracije.“¹⁰

Koliko god je društvo podijeljeno, naše neslaganje s terorom, okrutnosti, genocidom i patnjama koje se pojavljuju kao temelji na kojima se može izgraditi osjećaj smislenosti i zajedničkog djelovanja. Njena analiza pruža pokušaj nadvladavanja problema koje predstavlja odsutnost moralno smislene politike, uspostavljanjem dogovora o borbi protiv stvari koji se bojimo i koje nam mogu izazvati strah. Ako govorimo u

¹⁰ Navedeno prema: Podunavac, Milan, Keane, John, Sparks, Chris, *Politika i strah*, Politička kultura, Zagreb 2008, str. 35

vremenskom periodu u posljednjih dvadeset pet godina, zapadna kultura postala je svjesna genocida, okrutnosti i terora i ono što bi možda u prethodnim vremenskim razdobljima bilo označeno kao političko nasilje, brutalnost ili teror, sada se prenosi u novi riječnik odnosno u riječi genocid i etničko čišćenje, holokaust ili zločin protiv čovječnosti.

S vremenom na vrijeme zapadna mašta mora se približiti strahotama da bi samu sebe podsjetila na vlastitu moralnu svrhu. Između kulturnih i političkih elita težnja da se strahu pripše veliki potencijal za pružanje podrške društvenoj solidarnosti i moralnoj obnovi je vrlo velika. Pojam holokaust je pretvoren u simbol koji se može iskoristiti u svaku svrhu i kojeg redovno koriste oni koji organizuju razne kampanje da bi podržali različite ciljeve.

Ono što utiče na političare jeste uvjerenje da se društvena solidarnost može dosta lakše postići na temelju reakcije usmjerene protiv zla, nego na temelju težnje prema činjenju dobra i to utiče na političare na javnom mjenju i pripadnike akademске zajednice.

Treba shvatiti da predstavljanjem straha kao instrumenta solidarnosti ne znači naprosto prilagođavanje postojećem stanju stvari, jer je ono ustvari poziv za njegovo produžavanje i prolongiranje. Ako gledamo iz drugog ugla to je predstavljanje javnosti kao čina građanske odgovornosti. Zabrinutost pojedincima pomaže da postanu informiraniji građani.

Ako govorimo o kulturnoj klimi tu je strah postao politiziran i normaliziran, jer kampanje posvećene osjećaju, ne samo da pretjeruju nego svjesno zagovaraju ono što drže dobrom lažima. Primjer da će djeca umrijeti prije svojih roditelja zbog pretilosti i da bi se ukazalo na opasnost i povećale svijest o njoj, navodi se primjer trogodišnje djevojčice kao najmlađem poznatom slučaju smrti zbog pretilosti koja je rezultat što su je roditelji nepravilno hranili. Međutim, doktor od djevojčice je rekao da se radi o laži, jer je smrt nastupila zbog genetski naslijedenih problema i neki zagovornici odbili su se ispričati zbog lažnih informacija. Prepostavlja se da je moguće legitimno učiniti neku malu grešku u interesu nekih puno većih istina.

Također sličan pristup su usvojili i zagovornici kampanja globalnog zatopljenja i oni su smatrali da trebaju izaći u javnost sa strašnim scenarijima i da pokažu da ne sumnjaju u njih. Možda tu ima dosta neistine, ali sve što će podići svijest o klimatskim

promjenama mora samo po sebi biti dobra stvar.

Strah je često temelj javnog diskursa, a njegova širenje nije ograničeno samo na desničare koji pozivaju na rat nego i kritičari politike straha često su uključeni u širenje alarmantnih teza i informacija. Takvi ljudi su doprinijeli stvaranju situacije u kojima zdravlje djece ranije ili kvalitete zraka postaju primjeri scenarija kojim se širi strah. Bez obzira kojoj političkoj grupi pripada ili ne, strah povezuje sve građane. Jedna od glavnih karakteristika po kojoj se različite stranke i pokreti razlikuju jedni od drugih nalazi se u tome u stvari čega se najviše plaši, da li je to uništavanje okoliša, ne odgovornih kompanija, imigranti, zločini, globalnog zatopljenje ili oružje za masovno uništenje. Danas strah prelazi sa jednog problema na drugi bez obzira da li ima uzročno posljedične veze ili pak logičke veze.

U različitim situacijama politika straha se može koristiti i na pogrešan način bez obzira što ga zastupaju stranke ili zagovaračke grupe on može govoriti o odbacivanju politike. Ako pogledamo autoritarni režim ili diktaturu, oni provode politiku straha, za razliku od njih on nema jasno definiran cilj osim onog da iskaže ono što misli jezikom koji može steći široki kulturni odjek. Ono što naše vrijeme razlikuje je to da ne podržavamo strah, nego to podržavanje našeg osjećaja ranjivosti. Iako nije jasno postavljen cilj njen učinak je ustvari povećanje svijesti društva o vlastitoj ranjivosti. Ako se osjećamo u velikoj mjeri bespomoćno onda ćemo se teže i oduprijeti raznim strahovima. Da bi se suprostavili politici straha potrebno je razdvajanje koncepta osobnosti od koncepta ranjivosti. Sve što smo više zabrinuti zbog neizvjesnosti i ako nas ona preplavljuje onda ćemo više biti u bitnom smislu ranjivi.

Jedna od pozitivnih stvari je ljudska imaginacija koja posjeduje veliku sposobnost angažovanja, izvlačenja pouke od rizika sa kojima se možemo suočiti. Kroz historiju čovječanstvo je ipak naučilo iz poraza i gubitaka te je razbilo načine sistemskog identificiranja, vrijednovanja, biranja i primjenivanja raznih opcija za smanjivanje rizika. Za sve rizike uvijek postoji alternativa, ali je pitanje da li ćemo mi biti svjesni izbora kojeg imamo i zavisi od toga smatraju li nas kao osobe da smo podložni ranjivosti ili ipak možemo i želimo biti sposobni da dođemo do brzog oporavka.

3.POLITIČKA KOMUNIKACIJA

3.1 Pojam, definicija i vrste političke komunikacije

Riječ komunikacija „potječe od latinskog pojma communicatio čije je značenje priopćiti.”¹¹ Glavni elementi komunikacije su pošiljatelj poruke i primatelj poruke. Kada govorimo o političkoj komunikaciji njen historijski aspekt možemo posmatrati kroz dva segmenta. Termin komunikacije kojim se utječe na stavove ili postupke ljudi javlja se još u najranijem civilizacijama od starih rimljana, srednjeg vijeka pa do modernih koncepata i odnosa sa javnošću. Historija političkog komuniciranja i sam njen početak može se tražiti u historiji antičke retorike to jeste u djelima Platona, Aristotela, Cicerona i drugih. Kada govorimo o počecima političke komunikacije odnosno antičkoj retorici trebamo obratiti pažnju na određene pristupe komuniciranja i tehnike koje su kasnije uticale na modernu političku komunikaciju. Poslije razvijanja novinarstva na historiju političke komunikacije uticao i nastanak političke propagande. Savremena propaganda kao služba prvi put uspostavljena je u Napoleonovo vrijeme. Naziv službe je bio Press služba, ali Napoleon je zvao službu za javno mišljenje. Šiber Ivan kaže: „Početkom dvadesetog stoljeća propaganda se javlja usporedno s razvojem tržišne privrede i potrošnje odnosno razvojem parlamentarne demokracije i sredstava masovnoga komuniciranja.“¹² John Babbitt McNair smatra da se politička komunikacija odnosi na svrhovitu komunikaciju u politici. Takav odnos uključuje sve oblike komunikacije kojima se služe političari i drugi politički akteri da bi ostvarili specifične ciljeve. Tu spada i komunikacija koju prema nekim akterima usmjeravaju nepolitičari, koji mogu biti birači ili novinski kolumnisti. On kada je riječ o političkoj komunikaciji ne odnosi se samo na verbalne i pisane iskaze nego i na vizuelna sredstva kao što je odjeća, šminka, frizura, dizajn, logotip i sve one elemente komunikacije koje na kraju stvaraju politički imidž ili identitet. Komunikacija je bitna za ljudsko društvo, iskustvo, razumijevanje i pretpostavlja se da bez komunikacije društvo ne bi moglo postojati. Tomić Zoran navodi „U proširenom smislu mogli bismo dokazivati da bez političke komunikacije ne bi moglo biti nikakve politike jer u politici se uvelike radi koliko o prenošenju poruka, toliko i o tome da se uopće ima neka poruka...Političko komuniciranje postoji od kada je vlasti i politike i u osnovi je svih funkcija političkog sistema: od političke socijalizacije, artikulacije i agregacije interesa različitih

¹¹ Navedeno prema: Tomić,Zoran, *Političko komuniciranje*, Synopsis, Sarajevo 2020, str.25

¹² Šiber, Ivan, *Politička propaganda i politički marketing*, Alinea, Zagreb 1992, str. 9.

društvenih skupina, razrješavanja društvenih konflikata do utvrđivanja, promjene i provođenja pravnih pravila, pridobivanja pristaša za određenje političke ideje, njihove socijalne nositelje i sl. Političko komuniciranje je, najkraće rečeno, razmjena različitih sadržaja u domeni političkih aktivnosti.“¹³

Komunikacija koja se temelji na ciljevima ponašanja u politici je gotovo uvijek usmjerena prema nekom određenom cilju čak i kada se poduzimaju prilikom nekog predvidljivog rituala. Temelj proučavanja politike jesu masovni mediji. Pomoću masovnih medija poruke dolaze do većeg broja javnosti. Važna karakteristika političke komunikacije je orijentiranost na javnost. Politička komunikacija je nešto više od pukog sredstva politike i ona je također politika, takvo mišljenje ima Sacher 1998. godine. Politologija se bavi istraživanjem komunikacije, ispituje preduvjete sadržaja i posljedice načelno slobodne komunikacije o svim poslovima od javnog značaja. Politička komunikacija kroz istraživanje usmjerena je prema dva pitanja. Prvo je na koji način društvena komunikacija uvjetuje strukture i procese politike, dok je drugo na koji način politika određuje ili uvjetuje društvenu komunikaciju. Kroz političku komunikaciju koja je središnji mehanizam za formiranje političkih interesa i samu njihovu agregaciju kroz programe odlučivanja kao i za provođenje i legitimisanje političkih odluka. Mazo Leni daje svoju definiciju političke komunikacije i kaže da je ona razmjena i sučeljavanje sadržaja javnog političkog značaja koje stvara politički sistem i sistem sredstava društvenog priopćavanja te građanina odnosno glasača.

Politička komunikacija je sve više uvjeravanje, jer je sve manje dvosmjerna. Politički sadržaji su obojeni strahom, prijetnjom, krizama, prijetnjama tako da povjerenje kao fundamentalna vrijednost stabilne demokratije često izostaje čak i u stabilnim društvima.

3.2 Akteri u političkoj komunikaciji

Političko djelovanje se može ostvariti kroz aktere političke komunikacije.

John Babbitt McNair smatra da u aktere političke komunikacije spadaju:

- „1. Političke organizacije (političke stranke, javne organizacije, skupine zapritisak, terorističke organizacije i dr.)
- 2. Mediji

¹³ Tomić, Zoran, *Osnove političkog komuniciranja*, Synopsis, Mostar 2012, str. 56 i 65.

3. Građani^{“¹⁴}

Građani su birači, zbog toga je političkim akterima stalo da imaju dobru komunikaciju jer ako je nemaju, njihove poruke neće imati nikakvu važnost. Svrha političkih organizacija jeste komunikacija sa građanima kako bi ih uvjerili u njihove poruke i stavove.

Zadatak medija je da predstave informacije nepristrasno i objektivno kako bi građani mogli na osnovu tih informacija da donesu odluke. Politička komunikacija ima svoja dva važna dijela, a to su politički akteri i politička javnost. Kada govorimo o političkim akterima to su institucije vlasti, političke stranke, međunarodne organizacije i društvo. Dok politička javnost je ono u stvari u čije ime i korist se donose političke odluke i od nje zavisi podrška političkim akterima i njihov opstanak na vlasti. To se dešava preko medija bili oni tradicionalni kao što je štampa koja može biti dnevna, periodična, radio, televizija bilo da je javni servis ili privatne stanice, novih medija kao što je internet i nove tehnologije. Politika uvijek pokreće komuniciranje i politički akteri se koristi time kako bi došli na vlast i dobili podršku javnosti za svoj rad i ostali na vlasti. Politički akteri kroz medije pomoću svojih saopštenja ili konferencija stavljuju ona pitanja koja su njima od značaja. Međutim kada se doneše bitne političke odluke u većini slučajeva javnost ne bude uključena donošenje istih. Najviše što dopuste kao neku alternativu tome jeste prijenos sjednica preko TV ekrana ili mogućnost postavljanja pitanja nekom od političara ako su gosti u nekim političkim emisijama. Dok mediji smatraju da javni poslovi moraju biti otvoreni i transparenti. Velika većina medija traži dobre informacije i neke skandale, nekoga ko griješi, jer vođenje politike jedne zemlje utiče i tiče se svih njenih građana. Same aktivnosti odnosa sa javnošću koji su uključeni u moderne političke stranke i Vlade su u stvari mješavina marketinga i propaganda. Politički akteri često žele uvjeriti ljude u političke ideje i sadržaje koristeći se jednosmjernim manipulativnim komunikacijskim procesom. Bili oni jednosmjerni ili dvosmjerni oni su legitimna aktivnost koja se koristi u svrhu pojašnjenja i tumačenja službenih politika, građana i ostalih aktera u političkoj komunikaciji.

¹⁴Navedeno prema: Tomić, Zoran, *Osnove političkog komuniciranja*, Synopsis, Mostar 2012, str. 65

3.3 Retorika u političkoj komunikaciji

U modernoj politici lideri preuzimaju sve veću ulogu u političkom životu. Lideri i vođe postaju sve važniji u demokratskim društvima. Razlog takve konstatacije je porast uloge medija u političkom životu, a najviše se to manifestuje kroz elektronske medije. Važnost lidera, građani pokazuju kroz nacionalni izbore kada glasaju samo na osnovu onoga što su za lidere čuli preko medija. Političke stranke preko poznatih osoba promovišu svoju političku ponudu glasačima i nekada je ona efikasnija nego kada informacije prenose mediji. Retorika je vrlo važna za čovjeka i za proces razvoja društva. Retorika i politika povezane su još od antike. Italijanski filozof Eco Umberto tvrdi da je „Retorika je tehnika uvjeravanja, a ni uvjeravanje nije samo po sebi loše, iako se nekoga može uvjeriti sredstvima vrijednim prijekora da učini nešto protiv svog interesa.“¹⁵

Kišikek Gabrijela i Stanković Danijel kažu da: „Izokrat, grčki učitelj retorike iz 4. stoljeća prije Krista, jednom je prigodom govoreći o važnosti retorike rekao da ništa, nijedna institucija, nijedna civilizacijska tekovina ne bi postojala bez čovjekove sposobnosti uvjeravanja.“¹⁶ Političari kada govore snažnijim glasom, odlučno, ostavljaju drugaćiji osjećaj kod građana i mogućnost da ih izaberu na izborima. Veoma je važno i šta govore i na koji način to prezentuju. Postoji mogućnost da im se dese logičke greske, međutim oni se tada služe retoričkim smicalica. Ovaj način ponekad koriste u svrhu manipulacije kako bi bili bolji u raspravi od protivnika. Političari često mijenjaju teme i vrlo su vješti u izbjegavanju odgovora. Dešava se da etiketiraju ili koriste određene riječi da izazovu emocije i na taj način da dođu do željenih rezultata. U predizbornu vrijeme daju razna obećanja koja bi trebala da budu jasna i dobro obrazložena. Kod većina političara njihove tvrdnje ne prate potrebni podaci, činjenice i zbog toga građani sumnjaju u obećanja i tvrdnje političara. Svaki političar se bori za svog birača i pokušava da što više ocrni svog protivnika. Kroz medije političari stvaraju u javnosti određenu sliku o sebi, a njihovi protivnici pokušavaju da ih predstave u što gorem svjetlu.

Političar mora znati „kako sebe što bolje govorom predstaviti, kako pokazati stručnost,

¹⁵ Eco, Umberto, *Rakovim korakom: vrući ratovi i medijski populizam*, Izvori, Zagreb 2010, str. 46

¹⁶ Kišikek, Gabrijela, Stanković, Danijel, *Retorika i društvo*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2014, str.7

ali i osobnost, odlučnost, pa i duhovitost. Dobar govor nije improvizacija, nego rezultat rada, učenja i vježbe... Sve sposobnosti pa tako i govornička može se zlorabiti. Retorika je disciplina koja uči i kako logički povezivati i zaključivati, kako razmišljati, kako biti originalan i kreativan u osmišljavanju ideja i kao takva disciplina ona je nužna...govorničkim vještinama i sposobnošću uvjeravanja političari postižu svoje ciljeve, dobivaju izbore, argumentiraju odluke, uspostavljaju dobre unutarnje i vanjskopolitičke odnose. Način govora sastavni je dio i njihova imidža.“¹⁷

Političari loše vijesti prenose putem medija i kako bi opravdao svoje odluke krivicu prenosi na oni koji su bili prije njih na vlast. Ako su i izazvali neki problem oni nastoje ublažiti ga javnosti koliko je to moguće. Mediji da bi manipulirali građanima koriste retoričke elemente i na taj način stvaraju javno mišljenje. Pretpostavlja se da su televizijske vijesti danas najuticajnije na građane. Preko njih dolaze informacije i pokušava se prikazati stvarnost, kako o dešavanjima u zemlji ali i u svijetu. Vijesti treba da budu što objektivnije, da se prikaže istina i da budu argumentovane činjenicama. Veliku ulogu imaju i voditelji koji prenose vijesti.

Televizija predstavlja prozor u svijet pa tako „upravo vijesti kreiraju čovjekov pogled na taj svijet. Mediji imaju tu sposobnost da formiraju javno mišljenje i na taj način „stvaraju“ svijet u kojem svaki pojedinac živi...Dnevnik je dosegnuo takvu razinu povjerenja gledatelja da o njemu može ovisiti kako će se ljudi navečer osjećati, hoće li biti zadovoljni, ponosno, depresivni ili čak uplašeni.“¹⁸

Postoji i populistička retorika koja se koristi u različite svrhe.

Taguieff naglašava „ da je u Europi od kraja 19. stoljeća populizam kao retorika osnovnosredstvo pronašao u nacionalizmu s etničkom ili etničko-rasnom osnovom, a koja je usmjerena na opservativni antisemitizam...Dvije važne teme takva diskursa su s jedne strane, ksenofobno prokazivanje „stranaca“ koji osvajaju i unakazuju zemlju, koloniziraju domorodačku populaciju ili je smjenjuju te, s druge strane, prokazivanje „prevaranata“ na vrhu, u čijim je rukama moć (politička ili ekomska) i koje se poistovjećuje s eksploratorima „naroda“.“¹⁹

Glavni zadatak retorike je uvjeriti publiku u svakom javnom govoru. Pierre Andre Taguieff definira populizam „kao politički stil ili „retorički stil“ čije je načelo poziv

¹⁷Kišiček, Gabrijela, Stanković, Danijel, *Retorika i društvo*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2014, str. 10

¹⁸ Kišiček, Gabrijela, Stanković, Danijel, *Retorika i društvo*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2014, str. 36

¹⁹ Taguieff, Pierre.-Andre, *Osveta nacionalizma: neopopulisti i ksenofobi u napadu na Europu*, TIM press, Zagreb 2017, str. 81 i 82

narodu, odnosno izravan poziv narodu na osnovi idealiziranja naroda, a potonje je mitološka komponenta svakog populizma koja se očituje isticanjem kulta naroda, čija je osnovna dogma ona o nepogrešivosti naroda („narod je uvijek u pravu“).²⁰

Gabrijela Kišiček opisuje populističku retoriku „kao onu koja koristi stereotipe, predrasudei „popularna“ i „uvriježena“ mišljenja kako bi se identificirala s publikom te se izabire taktika koja zamjenjuje nedostatak argumenata, koja djeluje na osjećaje publike, dovodi ih u raspoloženje u kojem svaka tvrdnja postaje lakše prihvaćena“.²¹

Ovaj način retorike izaziva strah, mržnju ali i ljutnju. Populističke vođe mogu biti orijentisane i prema lijevcima i prema desnici. Zadatak populizma u političkom prostoru ste da neutralizuje desnicu ili ljevicu. Kako u svijetu tako i u Evropi sve više jačaju stranke desnice, a temelj njihove retorike jeste populizam. Teoretičari smatraju kako je populizam slaba tačka demokratije, ali da je on uvijek bio dio političkog diskursa u predizbornim kampanjama.

Populistički vođe, u svome obraćanju narodu, nastoje narodu prikazati njegove stvarne neprijatelje. Jer biti populist „znači prije svega biti protiv. Stav pobune ili otpora ne izražava se nužno, na političkom planu, revolucionarnim ponašanjem, čak ni reformističkim očekivanjima. Populističko osporavanje može održavati sebe samo, a da ne proizvede ništa drugo osim novih javnih ličnosti koje se znaju nametnuti vehementnošću ili žestinom, remeteći igru pravilnih izmjena desnica i ljevice, konzervativizma i progresivizma, liberalizma i socijaldemokracije.“²²

Kada se kaže populist ne misli se samo na političare već i one koji dolaze iz naroda.

U političkom prostoru sve više je populizma i populističke retorike. Zbog straha kod ljudi koji budi zajednica u kojoj žive i opasnosti koje su moguće da joj se dese javlja se populizam. Osjećaj straha javlja se zbog migracija, mogućnosti terorizma, manjka posla i zbog nepoznatog. Građani žele promjene, poštene kandidate, a ne privilegovane i korumpirane elite na vlasti. Tradicionalne vrijednosti polako nestaju, a strah bude LGBT zajednice koje imaju sve veća prava. Strah od raznih pandemija virusa koje stvaraju velike globalne krize, mijenjaju načine života, putovanja i rada. Populistički

²⁰ Taguieff, Pierre.-Andre, *Osveta nacionalizma: neopopulisti i ksenofobi u napadu na Europu*, TIM press, Zagreb 2017, str.70

²¹ Kišiček, Gabrijela, *Retorika i politika*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2018, str.99

²² Taguieff, Pierre.-Andre, *Osveta nacionalizma: neopopulisti i ksenofobi u napadu na Europu*, TIM press, Zagreb 2017, str.73

politički lideri koriste u ime slobode i ljudskih prava ovakve situacije da bi dobili povjerenje i podršku građana.

3.4 Učinci političke komunikacije

Tomić Zoran navodi da “kada govorimo o učincima u političkoj komunikaciji reći da procesi ponašanja i doživljavanja koje možemo objasniti time da je čovjek recepijent masovne komunikacije. Kada govorimo o političkoj komunikaciji ne možemo jasno odgovoriti koliko mediji djeluju u političkoj komunikaciji i da li oni djeluju više od drugih.”²³ Jer politička komunikacija je uglavnom posredovana komunikacija koja se prenosi putem medija. Mjerjenje učinaka političke komunikacije veoma složena jer se oni određuju ne samo sadržajem poruke nego historijskim, geografskim i kulturološki kontekstom i postoje tri načina za procjenu učinka političke komunikacije na stavove i ponašanje. Prvi proces možemo reći da je javno mišljenje drugi je metodom promatranja ponašanja birača i treći je provođenje eksperimentalnih istraživanja i pored ovih osnovnih instrumenata također politički učinci se mogu mjeriti što je korporativni i osobni imdž i učinak političkog oglašavanja i ostalo. Ako želimo dakle za istraživanje javnog mišljenja dobijemo pouzdane podatke o učenicima političke komunikacije onda moramo precizno tvrditi postupak i metodologiju istraživanja jer istraživanje javnog mišljenja danas nisu samo mjerjenja političkih stavova i intencija. Bez obzira na različite stavove i mišljenja, istraživanje javnog mišljenja postaje dio političkog procesa jer kao što termometar mjeri temperaturu zraka tako istraživanje javnog mišljenja i rezultati odnosno podaci koje pojedinci proučavaju na osnovu njih se prave budući politički potezi.

Ono pomoću čega još mjerimo učinke političke komunikacije je ponašanje birača. Prva, najstarija je osnovna metoda svake nauke je promatranje i na taj način se upoznajemo sa predmetima pojavama i procesima tako prikupljamo podatke upoznajemo činjenice veze i odnose među njima. Ponašanje birača odnosno promatranje može biti posredno i neposredno, koliko je empirijski tačno predviđanje ponašanja birača ostaje otvorena pitanje, sljedeća metoda procjenjivanja učinka političke komunikacije temelji se na eksperiment i imamo dvije vrste eksperimenta a to

²³ Tomić, Zoran, *Političko komuniciranje*, Synopsis, Sarajevo 2020, str. 126

je laboratorijski i kabinetski. Taj koji vrši eksperiment on intervuira anketira postavlja pitanja građanima bilježi i tako ulazi u prirodu događaja. Učinci političkog oglašavanja uvjetovani su postojećim političkim stavovima javnosti, jer glasanje može učvrstiti postojeće političke stavove i obrascem ponašanja ali teško se može promijeniti.

4. STRAH I POLITIČKA KOMUNIKACIJA

4.1 Strah i politička komunikacija nekad i sad - historijska dimenzija

Strah je prisutan u društvu bez obzira o kojem historijskom periodu je riječ. Neki strahovi se ističu više, a neki manje. Kako postoje organizovane zajednice ljudi tako postoji terorizam kao oblik političkog nasilja. Terorizam kao termin potiče sa kraja 18. stoljeća, ali danas je moguće ga prepoznati i dosta ranije. U prošlosti filozofi bavili se pitanjima opravdanosti ubijanja političkih protivnika. Aristotel u Politici i Platon u Državi govori o moralnosti ali o ubijanju despotskih vladara. Bilandžić Mirko kaže da: „zeloti, asasini i tagisi smatraju se povijesnim pretečama savremenih terorističkih skupina iako ih u vrijeme kada su djelovali, pa ni znatno kasnije, nitko nije nazivao teroristima. Dakle, začeci teroroizma datiraju još od 1. stoljeća, kada su se zeloti borili protiv rimske vladavine na današnjem području Palestine. Pokrajine Idumeja, Judeja i Samarija došle su pod vlast rimskog namjesnika koji je podvrgnut legatu Sirije. Rimski je legat naredio opći popis pučanstva i imovine, u svrhu oporezivanja. To je dovelo do pobune u kojoj pobunjenici prvi put dobivaju ime zeloti. Zeloti su uvjerili narod kako ga mogu osloboditi od patnje rimskog jarma. Da bi nametnuli svoje stavove o etničkoj i vjerskoj čistoći, zeloti su ubijali one za koje su smatrali da čine 'zlo'. Naravno, oni su bili ti koji su određivali šta je 'ispravno' i 'dobro'. Ciljana ubistva su se često događala u vrijeme masovnih okupljanja hodočasnika. Ubica bi se u gužvi neopaženo prikrao žrtvi, zadao nekoliko udaraca bodežom i zatim obično neprimijećen nestao u masi prije nego što bi drugi reagirali.“²⁴

Za vrijeme Francuske revolucije, riječ "teror" je uvedena u politički rječnik. Maksimilijan Robespjer kao vođa Francuske revolucije, riječ "teror" predstavio je kao ideal moći i vrline koji je vezan usko za demokratiju. Pratioci vođe Francuske revolucije su smatrali da se protivnicima treba utjerati strah u kosti i nemilosrdno ih proganjati da bi revolucija uspjela. Teror je svoj vrhunac postigao kada je donesen

²⁴Bilandžić, Mirko, *Sjeme zla: Elementi sociologije terorizma*, Plejada, Zagreb 2010, str. 59

zakonom i tako je navedena vlast dobila velika ovlaštenja za upravljanje slobodom. Sud je bez branitelja, svjedoka mogao da presudi smrtnu kaznu.

Azinović Vlado tvrdi da „uvjerenje da je terorizam moralno opravdano sredstvo za postizanje određenih društvenih ili političkih ciljeva jedna je od konstanti koja dugo prati taj fenomen, ali i otežava njegovo razumijevanje. Francuska građanska revolucija, za koju se vezuje savremeno značenje riječi teror i terorizam, ojačala je takvo uvjerenje jer su temeljne vrijednosti revolucije poput ideje o slobodi, bratstvu i jednakosti, prevladale zahvaljujući upravo primjeni revolucionarnog terora. Ukratko, bez "vladavine terora" (1793/1794) zastrašivanja nasiljem provedenim nad desecima hiljada "neprijatelja države", nerijetko i uz korištenje gilotine ne bi bilo moguće srušiti stari režim i uvesti nove vrijednosti po kojima su modelirana savremena demokratska društva.“²⁵

Već u drugoj polovini devetnaestog stoljeća dolazi do početka „upotrebe atentata kao terorističkog sredstva za ostvarenje ciljeva. U tom razdoblju izvršeni su atentati na nekolicinu američkih predsjednika. Abraham Lincoln, 16. američki predsjednik, koji je izgradio Republikansku stranku i bio veliki protivnik ropstva, ubijen je u pozorištu, u Washingtonu 1865. godine.“²⁶

Kada se radi o vojnoj strategiji teroristički čin može biti kao pomoćno sredstvo i on može biti u obliku osvete, etničke autonomije i može biti apsolutan. Prvi teorijski obrisi terorizma javljaju se „u drugoj polovini devetnaestog stoljeća. Ona su prvi put jasno ocrtana u djelu Johanna Mosta *Philosophy of the Bomb (Filozofija bombe)*, i temelji se na nizu povezanih prepostavki

1. Skandalozno nasilje djelovat će na maštu javnosti;
2. Njegova publika će tako postati svjesna političkih pitanja
3. Nasilje samo po sebi ovlašćuje
4. Sistematsko nasilje može ugroziti državu i nagnati je da delegitimizira reakcije
5. Nasilje može destabilizirati društveni poredak- spirala nasilja i protuterora
6. Ljudi će konačno odbaciti vladu i prihvatići ciljeve terorista.“²⁷

Terorizam za vrijeme Prvog svjetskog rata se promijenio i postao složeniji. Pomoću

²⁵ Azinović, Vlado, *Uvod u studije terorizma*, Fakultet političkih nauka Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo 2012, str. 26

²⁶ Bilandžić, Mirko, *Sjeme zla: Elementi sociologije terorizma*, Plejada, Zagreb 2010, str. 63

²⁷ Townshend, Charles, *Terorizam*, TDK „Šahinpašić“, Sarajevo 2003, str.14

njega se dolazilo na vlast, vršile temeljne i političke promjene. Primjer takvog čina bio je 28. juna. 1914. godine u Sarajevu kada je ubijen austrougarski prijestolonasljednik Franz Ferdinand. Tada pripadnik Mlade Bosne, Gavrilo Princip izvršio je atentat. Njegov pokret je bio nacionalistički i zalagao se za ujedinjenje i pripajanje Bosne i Hercegovine Srbiji. Zahvaljujući terorizmu može se probuditi ili čuvati nacionalni duh, ali i izboriti protiv strane ili domaće vlade. U vrijeme Drugog svjetskog rata terorizam utiče međunarodne odnose. Pored revolucionarnog karaktera, pomogao je nacionalističke pokrete borbama koje su dovele do stvaranja dosta država kao što su Izrael, Kenija, Alžir. Vremenom terorizam se utopio u masovne revolucionarne pokrete. Ljudi koji su pružali otpor za vrijeme Drugog svjetskog rata, nacionalne borbe i metode u njima nisu okarakterisali kao terorizam.

Kalinić Pavle tvrdi da „jako bitan element u procesu globalizacije koji je utjecao na nove oblike manifestiranja terorizma je informatizacija društva. Koliko god je kompjuterizacija s dostupnim i pristupačnim bazama podataka bitno suzila mogućnosti djelovanja terorističkih grupa, ipak je korištenjem interneta došlo do novih mogućnosti za suprostavljanje sve superiornijoj državi. Teror se počeo širiti putem Interneta.

Na različite načine pokušavaju se blokirati sajтовi protivnika, onesposobiti baze podataka i uopće sprječiti potencijalne korisnike da se koriste njima neprihvatljivim izvorima na Mreži.“²⁸

Na Bliskom Istoku možemo vidjeti složenost, različite poglede i proturiječja fenomena terorizma. Sukobi između Arapa i Jevreja traju decenijama, ali njihov intenzitet je porastao od nastanka Izraela 1948. godine. To je država koja je nastala na terorizmu, a prema mnogim autorima i održava se kao forma državnog terorizma.

Pred kraj Hladnog rata „koncept državno sponzoriranog terorizma dobio je punu pažnju. Početkom 1980-tih nastao je i pojma međunarodni terorizam. Riječ je, u stvari, o terorističkim metodama, koje vlade jedne države koriste da bi oslabile poredak u drugim državama. Ovaj oblik djelovanja ima obilježja terorizma kao akcije protiv vlasti, samo što u pitanju nisu autohtoni teroristički pokreti ili pojedinci, već agenti stranih država ili ljudi koji rade po njihovom nalogu.“²⁹

Na početku dvedeset prvog stoljeća desio se još jedan teroristički napad na Sjedinjene

²⁸ Kalinić, Pavle, *Teror i terorizam*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2003, str. 42

²⁹ Dimitrijević, Vojin, *Strahovlada*, Izdavačka radna organizacija Rad, Beograd 1985, str. 212

Američke Države 11. septembra 2001. godine. Pokret Al Kaida, militantna teroristička organizacija koja je nastala na području Afganistana preuzeila je odgovornost za ovaj napad.

Kulenović Tarik navodi "poznati kao islamski militanti, ekstremisti, mudžahedini ili islamski fundamentalisti, militantni islamisti su mrežna struktura koja djeluje na područjima naseljenima muslimanima i na područjima država koje smatraju neprijateljima muslimana. Sve skupine koje u svojoj borbi koriste oružje, a islam kao ideološku osnovu mobilizacije, nazivamo militantnim islamistima."³⁰

Primjer politike straha imamo u vladanju kojeg je provodila Busheva administracija, a njegov ponovni izbor za predsjednika je ustvari pokazao koliko je ona uticala na američko biračko tijelo. Bush je poslije 11. septembra uspio da politikom straha manipulira javnost i da se tako njegova vlada održava na vlasti. Poslije 11. septembra politika straha postala je zajednička tačka političkih i finansijskih elita i to je Bushevu administraciju učinila moćnom. Pored Amerike, u velikoj Britaniji Bladeova vlada je također bila pod optužbama da je koristila politiku straha kada je u parlamentu 2004. godine donijela niz zakona kojim se štiti državni poredak. U svoju odbranu tadašnji državni tajnik David Blanket kazao je kako se ne radi o politici straha nego o donošenju ispravnih i smislenih mjera u svrhu zaštite ljudi.

Sami komentatori su bili zabrinuti zbog politike straha i ustvari rat protiv terorizma je bilo glavno oruđe koje je stvara i daje joj snagu. Strah od terorizma može prouzrokovati snažan osjećaj tjeskobe i nemira, ali znamo kroz historiju da politizacija straha zbog terorizma nije ništa novo.

Također i prije 11. septembra vlade su igrale na ovu kartu da bih dolazile do svojih ciljeva jer priča o terorizmu i oružju za masovno uništenje potiče još iz devedesetih godina. Sam predsjednik Bill Clinton imao je nacionalnog koordinatora za sigurnost, zaštitu infrastrukture i protiv terorizma 1998. godine kao opravdanje da bi svi resursi bili iskorišteni u punoj snazi te da bi se moglo djelovati na brz način ako bi došao do neke opasnosti. Primjer politike straha bio je u decembru 1998. godine kada je skupina stručnjaka za vanjsku politiku rekla da je opasnost da se oružje za masovno uništenje upotrijebi protiv Amerike i njenih saveznika dosta veća nego ikad prije još od

³⁰ Kulenović, Tarik, *Politički islam*, V.B.Z, Zagreb 2008, str. 151

razdoblja Kubanske krize iz 1962. godine. Devedesetih godina prošlog vijeka različite političke interesne grupe prihvatile su zagovaranje politike straha u vezi sa katastrofalnim posljedicama terorizma. Političari, poduzetnici i organizacije poslije 11. septembra. 2001. godine koji su se slagali oko istih stavova, manipulirali su javnim osjećajem tjeskobe zbog mogućeg terorizma.

Svi oni su smatrali da je korištenje takvih tema veoma dobro i da na taj način njihovi argumenti i tvrdnje dobiju publicitet. Jedan od načina kako su se poduzetnici javno reklamirali i htjeli da dobiju podršku je bila pomoću teme nacionalne sigurnosti. Također kritičari velikih kompanija koristili su slično metodu, jer su mnogi aktivisti za zaštitu okoliša počeli dovoditi u vezu svoja tradicionalna predviđanja javnim strahom od terorističkih napada. Tadašnji američki borac za prava potrošača Ralph Nader upozorio je da ako bi avion udario u nuklearnu centralu posljedice bi bile strašne i da bi kontaminirano područje bilo veličine Pensilvanije.

Pored Busha, politiku straha zastupali su i njegovi protivnici i tokom kampanje za predsjedničke izbore 2004. godine igrali su na kartu straha zbog javnih nesigurnosti koristeći razne optužbe i manipulirajući javnost. Oni su pretvarajući Busha kao figuru od koje bi se trebalo strahovati, demokrate su pokazali najvećim zagovornicima politike straha.

Bush je imao jednodimenzionalne stavove dok njegov protivnik Carry uspio proširiti strah na više područja. Same demokrate su govorile da Bush ako bude ponovno izabran da će iskoristiti vojnu moć i onda će svijet pretvoriti u još opasnije mjesto. Carrie je tokom kampanje iskoristio priliku da manjak cjepiva protiv gripe pretvori u priču o uznapredovalom strahu.

Furedi Frank navodi “izjavio je da se Bushu ne može vjerovati kada je riječ o zaštiti javnog zdravstva i ta njegova izjava je izazvala paniku i ljudi koji nikad prije nisu čuli za cjepivo protiv gripe stajali su u velikim redovima da ga prime.”³¹ Bushevi kritičari koji se širili paniku taj čin su smatrali osvješćivanjem javnosti, a ne zagovaranjem straha. Tako su pisali o teroru kojeg doživljavaju siromašni amerikanci koji nemaju zdravstveno osiguranje ili o teroru rasne politike nad manjima. Terorizam se sastoji i od onog što bi se moglo nazvati terorizmom svakidašnjeg života koji se očituje u patnjama i tegobama milione odraslih ljudi i djece kojim nedostaje hrana, skrb i posao.

³¹ Furedi, Frank, *Politika straha*, Antibarbarus, Zagreb 2008, str.167

4.2 Terorizam i mediji u političkoj komunikaciji

Terorizam i teroristi teže ka javnosti, medijima i publicitetu. Glavna svrha izazivanja straha i hausa terorista, jeste da privuku pozornost medija i da njihovi zahtjevi budu ispunjeni. Mediji i terorizam su na neki način povezani i zavise jedni od drugih. Teroristi koriste nasilje da bi zastrašili neko društvo i da bi postigli svoj određeni cilj. Kada planiraju napad, planiraju ga za šиру publiku da bi se prenijela neka određena poruka na taj način. Baš tu poruku prenose mediji i terorizmu daju drugačiju sliku nego što je on u stvari. Medijima su potrebne vijesti o terorizmu jer su te priče spektakularne, adrenalinske, bude mnogo pitanja poput pravde, nepravde, identiteta i dosta su čitane. Zbog toga mediji su zanimljivi i teroristima, ali i političarima. Bez obzira koliko su zavisni jedni od drugih, ipak političari, teroristi nastoje uticati na medije kako bi preko njih mogli slati svoje poruke u javnost. Koliko god ostala kaznena djela nastoje biti prikrivena i daleko od zakona terorizam ipak traži pažnju i publiku i upravo to dobija preko medija.

Brčić Margita navodi „kako teroristi koriste medije, da bi javnosti iznijeli svoje ciljeve i spremnost na sve, moglo se vidjeti upravo prilikom napada 11. septembra. Napad se na drugu zgradu dogodio dvadeset minuta nakon prvog napada. Takvim su postupkom teroristi osigurali da sve kamere i čitava javnost bude svjedokom njihove akcije. Baudrillard kaže da su se u tom katastrofalnom događaju međusobno povezala dva elementa masovne fascinacije dvadesetog stoljeća: bijela magija kinematografije i crna magija terorizma. Terorizam se upravo tu pokazao kao psihološko oružje jer njegov uspjeh u prvom redu ovisi o zastrašivanju šireg društva.“³²

Već smo spominjali situaciju nakon 11.septembra odnosno strah koji je postojao nakon tog događaja je američki politički establišment iskoristio u korist dobijanja predsjedničkih izbora. Za vrijeme predizbornih kampanja za druge predsjedničke izbore koje je Bush dobio, strah i opasnost za ljude se mijenjala svaki dan jer su na ulicama dobivali maske kako bi se zaštitili od napada atraksom. Vladajuća garnitura je na taj način prikazivala sebe kao zaštitnika Amerike i zapadnog svijeta protiv terorizma. Oni su to koristili da bi dobili izbore. Mediji, teroristi, vlasti strah su prikazivali i kreirali u javnosti sa potpuno različitim ciljevima.

Kada koriste televiziju, radio ili pisane medije „teroristi imaju četiri glavna cilja:

³² Brčić, Marita, *Terorizam i liberalno-demokratska država*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu 2007, str. 7

1. promicati djelo i stvoriti ekstremno snažan strah u ciljnim skupinama
2. zadobiti široku potporu za svoj cilj među stanovništvom i međunarodnim javnim mnenjem naglašavajući teme poput pravednosti svog cilja i neizbjegnosti pobjede
3. frustrirati i omesti reakciju vlasti i snaga sigurnosti, primjerice izjavljivanjem da su njihove praktične protuterorističke mjere po sebi tiranske i kontraproduktivne
4. mobilizirati, potaknuti i povećati broj potencijalnih pristaša i time povećati regrutiranje, prikupiti nova sredstva i potaknuti nove napade.“³³

Organizatori terorističkih napada obraćaju se medijima da bi preuzeli odgovornost za učinjenu akciju. Teroristi kada dođu do taoca u većini slučajeva traže izravan pristup u eter da li to bile televizijske stanice ili radio stanice. Također koriste se internetom da bi zatražili otkupninu ili iznijeli neki drugi zahtjev što mnoge televizijske stanice širom svijeta preuzimaju i prenose u eter. Dosta terorističkih organizacija pokušava da ima svoje vlastite medije. Pored informativno-propagandnog djelovanja i uticaja na šиру javnost, oni su aktivni i u objavljinju šifriranih instrukcija drugim teroristima koja mogu biti upozorenja, parole ili organizacija određenih terorističkih aktivnosti. Terorizam ima veliki značaj za medije i najvažniji je njihov izvor informacija. Pomoću informacija koje dobiju od terorističkih organizacija ili akcija koje oni organizuju, mediji imaju ekskluzivne, senzacionalne vijesti i na taj način privlače više publike. Terorizam u odnosu na lokalne događaje i probleme poprima veću pažnju javnosti i zahvaljujući masovnim medijima dobio je status "međunarodne pojave". Nasilna i informativna, su osnovne faze savremenog terorizma. Medijski terorizam je neprimjetno postao naša svakodnevница, jer su nam te informacije dostupne svakog dana.

Jurišić Jelena i Šapit Marko navode da „izvještavajući o terorističkim organizacijama, njihovoj ideologiji i napadima, može se reći da mediji postaju taoci terorizma jer na taj način šire njegovu propagandu. Tog se stajališta pridržava i Jim Bitterman, dopisnik CNN-a iz Pariza, koji smatra da treba ozbiljno razmisliti kako izvještavati o terorizmu, jer publicitet hrani terorističke akcije, a totalno medijsko ignoriranje

³³ Jurišić, Jelena, Šapit, Marko, *Utjecaj terorizma na ulogu i djelovanje medija*, Politička misao, VOL.XLII,br.4, str.118

nije rješenje. Nesvjesno ili ne, mediji postaju pomagači terorista, ali i vlasti, one iste koju bi u demokratskom društvu trebali kontrolirati, a ne zdušno podupirati. Suprotno funkciji koju moraju obnašati, mediji postaju oružje u rukama terorista i vlasti.“³⁴

"Novi terorizam" je posljedica velikog razvoja informacijske tehnologije i same terorističke organizacije prepoznale su značaj masovnih medija kroz koji mogu da izvrše i svoje ciljeve. Terorističke organizacije slobodne medije pokušavaju manipulirati u svoje vlastite svrhe. Masovni mediji kreiraju percepciju javnosti uz pomoć terorističkih organizacija indirektno i utiču na političke odluke.

Jedna nova pojava je informacijski terorizam, koji je u stvari ciljani uticaj na informacijsku infrastrukturu koji dovode na kraju do katastrofalnih posljedica za društvo i država. Postoje dva oblika takve pojave, a to je informacijsko- psihološki terorizam (tu se vrši kontrola nad masovnim medijima, sa svrhom širenja dezinformacija, glasina, demonstracije moći teroristički organizacija). Drugi oblik je informacijsko- tehnički terorizam (tu se nanosi šteta nekim dijelovima informacijske sredine protivnika, poput uništavanja infrastrukture i baze podataka, prekidanje linija, veza i tako dalje). Terorističke organizacije u svojim aktivnostima pored klasičnih oružja koriste i moderna oružja kao što su masovni mediji i tehnologija. Pomoću dezinformacija vrši se medijsku terorističkog manipuliranje kako individuama tako i cjelokupnim društvom. Dezinformacije do javnosti mogu doći masovnim širenjem medijskim kanalima kroz lažne, iskrivljene ili prikupljenje informacije. Terorističke organizacije pomoću interneta šire ideologiju, vrše skupljanje priloga, održavaju veze među cilijama, ali također vode psihološki rat. Oni koriste i cyber prostor za svoje neometano djelovanje jer je njegova kontrola veoma teška. Preko interneta moguće je dobiti sve informacije o terorističkim aktivnostima u sklopu organizacija, da li je to u pitanju obuka, pristup informacijama, ideološke pripreme ili sofisticirane obuke. Prednost ovog virtuelnog medija je okupljanje terorističkih simpatizera na jednom mjestu gdje je objašnjeno sve pojedinosti oko nabavki ili pravljenja oružja te praktičnih obuka koje se održavaju. Teroristi koriste internet na specifičan način, a to je kroz koordiniranje, planiranje i izvršavanje aktivnosti za ostvarivanje svojih ciljeva.

³⁴ Jurišić, Jelena, Šapit, Marko, *Utjecaj terorizma na ulogu i djelovanje medija*, Politička misao, VOL.XLII,br.4, str.126

Oni internet koriste da bi proširili svoju organizaciju i ideologiju. Na taj način omogućena je komunikacija između korisnika.

Na web stranicama prikupljaju finansijska sredstva, propagiraju svoje ideje i prikupljaju i razmenjuju obaveštajne podatke. Ekstremističke organizacije rešavaju svoje finansijske probleme najviše putem interneta. Razne nevladine organizacije preko dobrovoljnih donacija prikupljaju novac. Ovakvu vrstu donacija i prikupljanja teško mogu pratiti državni organi. Ako govorimo o drugom obliku informacijskog terorizma, on se obično odnosi na kompjuterske sisteme na njihove napade iza kojeg stoje određeni politički ciljevi. Većinom služe da bi se zastršila vlada ili izazvala ekomska kriza. Teroristi u većini slučajeva napadaju informatičke strukture društva. Informatička tehnologija im omogućava da napade provedu sa velikih udaljenosti pri tome da ostanu anonimni i bez puno finansijskih troškova. U takvim napadima se izbegava eksploziv ili samoubilački napad, jer ako su ciljevi prometna, energetska ili komunikacijska mreža onda nije potreban klasični teroristički napad. Uz pomoć informatičke tehnologije veliku štetu i strah u javnosti izaziva baš napad na nju. Obični hakerski upadi u sistem ne smatraju se cyber terorizmom, zbog toga što cyber terorizam ima za cilj izazvati velike štete, širiti ideološko političke propagande ili izazvati smrtne posljedice.

Terorizam se počeo “širiti putem interneta, a može se reći istovremeno i protiv interneta. Suprotstavljenje strane pokušavaju blokirati mrežna mjesta protivnika, onesposobiti baze podataka i uopće spriječiti potencijalne korisnike da se koriste njima neprihvatljivim izvorima na mreži. Teroristi se sve češće koriste Internetom gdje se često mogu pronaći informacije terorističkih skupina i prijetnje njihovih vođa, ali i najave pravih medijskih terorističkih akcija.”³⁵

Možemo reći da je zahvaljujući informatizaciji društva došlo i do novih oblika manifestiranja terorizma. Bez obzira koliko su stalno dostupne pristupačne baze podataka kontrolisane i pod nadzorom, ipak je internet dao dosta novih mogućnosti za suprotstavljanje državi.

³⁵ Jurišić, Jelena, Šapit, Marko, *Utjecaj terorizma na ulogu i djelovanje medija*, Politička misao, VOL.XLII,br.4, str.119

4.3 Strah kao sredstvo političke komunikacije u savremenom svijetu

Ako govorimo o politici to je područje u kojem postoji najviše rasprava oko toga da li je nešto istina ili nije. U mnogim zemljama političke kampanje danas donose dosta dezinformacija i cilj im je obmanjivanje javnosti. Vladajućim elitama je sve bolje, dok birači se osjećaju razočarano i zanemareno jer ne ispunjavaju ono što obećaju. Teroristički napadi u Evropi imali su veliki uticaj na građane Unije, institucije, nacionalne politike, pravni sistem, policiju, ali i na zemlje Bliskog Istoka i Afrike. Dok se Evropa borila da spriječi nove terorističke napade, u tom periodu dolazi do finansijske i ekonomске krize koja je 2008. godine počela u Americi, a Evropi 2009. godine. Ekonomski kriza „je pokrenula najveći ekonomski pad u historiji EU, izbrisala godine ekonomskog i socijalnog napretka, milione radnika ostavila bez posla, te ukazala na strukturne slabosti evropske ekonomije.“³⁶

Pojavom ekonomске krize javljaju se negativna dešavanja i pojave širom Unije. Dolazi do reformi, mjera štednje, smanjuju se plate radnicima i mnogi ostaju bez posla. U zemljama koji su bile pogodjene krizom dolazi do velikog nezadovoljstva građana. Oni organizuju masovne i nasilne demonstracije, proteste i u nekim gradovima prave velike materijalne štete pa čak dolazi i do smrtnih ishoda. Građani su bili nezadovoljni i nisu imali povjerenja u nacionalne institucije i političare. Ovakva dešavanja su rezultirala povećanjem populizma, nacionalizma i euroskepticizma. Pored ekonomске krize u Evropi se dešava veliki prliv migranata.

U 2014. i 2015. godini, broj „tražitelja azila u Uniji se gotovo udvostručio u odnosu na 2011. i 2012. godinu, a u odnosu na period od 2008. do 2010. godine, taj broj se utrostučio. U poređenju sa 2014. godinom, kada je broj azilanata bio 626 hiljada, samo do sredine septembra 2015. godine, zaštitu je zatražilo 700 hiljada osoba.“³⁷ Veliki broj onih koji su „migrirali u zemlje EU od početka izbjegličke krize dosegao je oko tri miliona osoba, od kojih je većina u bijegu od strahota rata u Siriji i drugim zemljama i terora ISIL-a, zatražilo međunarodnu zaštitu u EU. EU je pružila najveću pomoć, te su samo 2016. godine, države članice Unije odobrile azil i preselile više od

³⁶ Navedeno prema: Evropska komisija: Evropa 2020, Evropska strategija za pametan, održiv i uključiv rast, Bruxelles 2010. str.9.

³⁷ Navedeno prema: Časopis —Političke analize Vol.6 No.23 Prosinac 2015: Vedrana Baričević, —Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije:neuspjeh europskih politika azila i migracijal, stručni rad, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2015, str. 3-14.

720 hiljada izbjeglica, što je triput više od Australije, Kanade i SAD-a zajedno.³⁸ Na vrhu prioriteta Evropske Unije bila je migrantska kriza jer je imala uticaj na nacionalne vlade i odnose javnog mnijenja u tim državama. Pitanja migracije su poljuljala evropsku solidarnost, evropski identitet i evropsku slobodu za koju se Unija zalagala. Za mnoge političke pokrete i stranke migracija je postala glavna tema. Mnoga pitanja bila su povezana sa nekim teorijama zavjere ili skrivenim projektima koji bi doveli do promjene evropskog identiteta, načina života i ono na šta su evropljani bili ponosni.

Portal Vijesti.hrt.hr navode da „baš kao i terorizam, te velika ekonomска kriza, i evropska migrantska kriza je u velikome dovela u pitanje funkcionisanje Unije, a mnogim, već ranije prisutnim populističkim snagama, dala dodatni vjetar u leđa do te mјere, da se otvoreno suprotstavljuju odlukama institucija EU, kao što je slučaj odbijanja obaveznih kvota Vijeća EU o redislokaciji migranata u cilju međusobne solidarnosti između zemalja članica EU, od strane Mađarske, Češke, Slovačke i Poljske, zbog čega je o ovom pitanju raspravljao i Sud pravde EU.”³⁹ Ova dešavanja su dovela u pitanje i stabilnost pojedine vlade u Evropskoj uniji. Takav primjer imamo u Njemačkoj. Stabilnost njemačke vlade utiče na Uniju i veoma je bitna za nju, jer autoritet i energija iz ove zemlje ulazi u sve druge politike Unije. Nakon dugogodišnje podrške javnosti njihova kancelarka Angela Merkel u to vrijeme tu podršku je izgubila. Migracije će biti prioritet, predstavljati izazov i dominirati političkim javnim diskursom Unije, a svakako će uticati na krize na području Bliskog Istoka i Afrike.

Pored uticaja migracija veliki izazov sa kojim se susrela Evropska Unija bio je i takozvani Brexit. Brexit je Referendum građana Velike Britanije da li će ostati ili izaći iz Evropske Unije. Rezultati su bili da poslije četrdeset tri godine članstva u Evropskoj Uniji, Velika Britanija je prva zemlja koja je napustila Uniju.

Mrkonjić Žana kaze da „ je i Brexit na neki način prirodni slijed „višedecenijske kampanje— koja je dominirala ne samo među dijelom britanske političke elite, nego i gotovo svim čitanijim i gledanijim medijima, te dijelom kulturne i društvene elite. Za većinu nepopularnih odluka krvica je padala na "Bruxelles", dok su pozitivne stvari proizišle iz evropskih odluka pripisivane domaćoj politici. Tome je posebno dopriniosio medijski sektor, koji je, željan senzacionalizma radi bolje „prodaje informacije–, redovito iskriviljavao, preuveličavao ili pak umanjivao odluke evropskih

³⁸ Navedeno prema: Evropska komisija: EU 2017. Sažetak,Ured za publikacije Evropske unije, Luksemburg 2018.

³⁹ Navedeno prema: <https://vijesti.hrt.hr/403937/sud-eu-a-odbacio-tuzbu-maarske-i-slovacke-o-migrantskim-kvotama>

institucija, optužujući eurokrate za slabljenje nacionalne suverenosti i nametanje svoje volje, vrlo često, suprotne interesu britanskih građana, kreirajući tako iskrivljenu sliku o Uniji u domaćoj javnosti.⁴⁰

Nigel Farage predsjednik britanske nezavisne stranke koja je euroskeptična, desničarska i populistička stranka osnovana 1993. godine. To je čovjek koji je obilježio britansku političku scenu napočetku dvadeset prvog stoljeća, jedan od najvećih pobornika Brexit-a. Njegov naziv kampanje za Brexit bio je "želimo našu zemlju nazad" i radio je sve da u tome uspije. U toku kampanje isticao je pitanja migrantske krize, terorističkih napada i baš zahvaljujući tome pobijedio je velike dvije stranke, Konzervativce na čelu sa premijerom Davidom Kamerunom i Laburiste Džeremija Korbuna. Ova dva političara su se zalagala za ostanak Velike Britanije u Evropskoj Uniji. Nigel Farage je govorio da zbog migranata dijelovi zemlje su postali neprepoznatljivi i da se ne osjeća ugodno kada čuje u britanskim vozovima neki strani jezik.

Nigel Farage u „kampanji za Brexit koristio je fotografiju migranata i izbjeglica sa slovensko –hrvatske granice, kako Ujedinjeno Kraljevstvo svake sedmice daje Uniji 350 milijuna funti, te da će ti novci, jednom kada izaću, završiti u Nacionalnom zdravstvenom sistemu (NHS), da bi odmah nakon rezultata referenduma rekao kako to ipak nije tako, te kako je pitanje hoće li izlazak donijeti išta novca više za NHS.“⁴¹ Britanska kampanja za Brexit igrala je na kartu straha od migranata pa i u onim dijelovima zemlje gdje možda imigrante nisu vidjeli nikad uživo. Kod građana budio se strah od gubitka identiteta, suvereniteta, mogućnost da britanski zakoni budu u podvrgnuti zakonima Unije, pad domaće funte u odnosu na euro. Sve ove strahove koristili su britanski euroskeptici, nacionalisti, populisti da bi uspjeli u svojoj namjeri i zbog svojih političkih ciljeva.

Brexit je „predstavlja izazov za EU, a to je posebno postao nakon objavljivanja njegovih rezultata. Pregovori na relaciji UK i EU po tom pitanju se vode, ali niti jedna strana sa sigurnošću ne može predvidjeti kako će završiti i kako će njihovi odnosi funkcionišati nakon marta 2019. godine. Koliko god Unija nastojala samoorganizovati

⁴⁰ Navedeno prema: Žana Mrkonjić: —Od Britanske konstantne polupripadnosti do potpunog izlaska iz Europske unije, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Sveučilište u Mostaru, FramZiral d.o.o., Mostar 2017. str.77 i 94.

⁴¹ Navedeno prema: <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/dubinski-portret-nigela-faragea-dosta-ridikulognog-tipa-koji-je-izvukao-britaniju-iz-eu-i-jucer-opet-zgrozio-europarlament/>

se u novoj situaciji i prikazati se jakom, ipak se i ona susreće prvi put sa činjenicom da je jedna njena članica napušta i to ne baš bilo koja. I ako se već dugo na VB gledalo kao na dezintegracijski faktor u EU jer je uglavnom zastupala vlastite interese, vrlo često i američke, pa tek nekako onda evropske, ipak će EU osjetiti njen izlazak.^{“42} U drugim zemljama članicama Evropske Unije došle su ovakve informacije u javnom, ali u i političkom diskursu. Populističke desne opcije koje su se koristile temama terorizma, finansijskom krizom, migrantskom krizom nastojale su jačati svoju poziciju pa čak su i zagovarale povratak nacionalnih valuta ili promovisanje izlaska iz Evropske Unije. Svi su oni vodili slične kampanje i vršili pritisak kako na nacionalnom nivou tako institucijama Unije da bi došli do svojih ciljeva i nije ih bilo briga za građane njihovih zemalja. Krize koje su se dešavale jedna za drugom dovele su do ovakvog stanja.

Buđenje nacionalizma u Evropi nije ipak toliko jasno kako na nacionalnim nivoima tako građanima u većoj ili manjoj mjeri, međutim kreatori medijskog prostora dosta utiču i doprinose tome. Zahvaljujući tome dolazi do jačanje ekonomije zemalja poput Indije, Brazila i Kine. Nacionalizam se miješa sa populizmom i sve je više prisutan u Evropi i državama članicama Unije.

Sama sigurnosna situacija na „ Evrope izazvana jačanjem moći Rusije i njenim zahtjevom za promjenom evropske sigurnosne i geopolitičke arhitekture jako zbrinjavajuća, a niti na Balkanu nije ni blizu zadovoljavajuće, da je globalna sigurnosna situacija veoma ozbiljna sa nepredvidivim pravcima razvoja i posljedicama, da se klimatske promjene ne zaustavljaju na granicama država, da terorizam zahtijeva saradnju...te da sve to zahtijeva i priznaje samo globalno jake-igrače.“⁴³

Kako nacionalizam ima uticaja i na ona društva sa dugom demokratskom tradicijom možemo vidjeti na primjeru Belgije koja je jedna od osnivača evropske zajednice za ugalj i čelik.

Spor koji je eskalirao „ parlamentarnih izbora 2010.godine, a kojem su uzrok stalne napetosti između Flamanaca sa sjevera i Valonaca sa juga države, izazvane neslaganjem o reformi države, doveo je do togada ova zemlja nije uspostavila vlast više od godine i po, što je svojevrsni neslavni rekord.“⁴⁴ Još jedan primjer imamo u

⁴² Navedeno prema: <https://www.dw.com/bs/ko%C5%A1mar-i-poziv-na-uzbunu-za-eu/a-19351952>

⁴³ Navedeno prema: Evropska komisija, „Govor o stanju Unije 2016.: Prema boljoj Evropi – Evropi koja štiti, osnažuje i brani—, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-3043_hr.htm

⁴⁴ Navedeno prema: <https://www.24sata.hr/news/belgija-bez-vlade-bila-cak-589-dana-u-bih-su-pregovarali-450-446395>

Španiji koji se desio 2017. godine kada je održan Referendum o nezavisnosti Katalonije bez obzira što se tome protivio zvanični Madrid i dio Katalonaca, jer je to bilo u suprotnosti sa španskim Ustavom. Katalonski političke elite na osnovu veliki finansijskih kriza u Evropi i Španiji povelo je katalonski narod putem referendumu i opravdanje im je bilo potpuna nezavisnost od Španije. Kako nisu imali pravnog uporišta intervenisala je centralna Vlade iz Madrija i suspendovali su autonomiju Katalonije, smijenili vlast i raspustili Parlament. Ova dva primjera nam pokazuju kako nacionalizam može da napravi probleme i da dovede zemlje do kriza, da siromaštvo, nezaposlenost, nesigurnost ili nepoznata bliska budućnost uvijek se mogu dovesti u pitanje.

Sličnih pokreta i težnji „postoji širom Evrope i EU, koji su za sada još uvijek kontrolisani, ali i kao takvi, predstavljaju svojevrstan izazov kako za matične zemlje, tako dijelom i za EU.“⁴⁵

Ako bi u budućnosti došlo do realizacije nekog cilja ovih pokreta vjerovatno bi imalo velikog efekta i negativne posljedice po evropsko jedinstvo. Pored Velike Britanije gdje smo imali veliki uticaj nacionalista na procese Unije i na kraju napuštanju Unije imamo i primjer Islanda.

Matković Damir navodi „s druge strane, primjer Islanda iako znatno različit od britanskog primjera, jer Island nije član EU, nije niti bio pa da izlazi iz Unije, ali je svojim povlačenjem zahtjeva za ulazak u EU, šest godina nakon predaje istog i u situaciji kada je oko 70% “*aquila*” već bilo usaglašeno, također predstavlja svojevrstan primjer davanja prednosti nacionalnom nad evropskim.“⁴⁶

Gotova u svim ili možda u svim zemljama Evropske unije i Evrope uopće imamo prisutnost nacionalista. Prisutnost starih politički elita, otvoreno izražavanje stavova, ne uvođenje mjera štednje u vrijeme finansijskih kriza, suprotstavljanje Evropskoj uniji integraciji, odbijanje eura, protivljenje pluralizmu je dovelo do uspjeha nacionalista koji su populističkom retorikom sve uspešniji i prikupljaju sve veći broj pristalica na nacionalnim izborima.

Svojom retoriku i djelovanjem uticali su na politički aktere namećući svoju agendu u društvenim debatama širom Evrope i tako promovišu svoju politiku.

⁴⁵ Navedeno prema: <https://www.dw.com/sr/ko-još-želi-nezavisnost/a-40773576>

⁴⁶ Navedeno prema: <https://vijesti.hrt.hr/276424/komentar-damira-matkovica-zasto-island-ne-zeli-u-eu-23>

Takav primjer imamo u njemačkim saveznim izborima 2017. godine kada je pored pitanja ekonomije, poreza i socijalnih pitanja, forsirano pitanje migracija u političkim kampanjama svih učesnika izbora.

U zemljama EU u kojima su „nacionalisti, radikalno desni, odnosno populisti došli u poziciju da u znatnoj mjeri utiču na kreiranje ili čak čine i izvršnu vlast, neophodno je naglasiti da to predstavlja poseban izazov za Uniju, ali i tu se stvari mogugledati iz dva različita pravca. Iz pravca –zapada izazov za Uniju predstavljaju nove vlade u Austriji i Italiji, gdje su nakon posljednjih nacionalnih izbora u tim zemljama (2017. i 2018.godine) u izvršnu vlast ušle stranke krajne desnice i euroskeptične stranke (Slobodarska stranka u Austriji, te Liga i Pokret 5 zvjezdica u Italiji), koje se između ostalog zalažu za očuvanje nacionalnog identiteta i suvereniteta, oštro se protive politici migracija koje pretendira EU, iskazujući veoma često i ksenofobne i rasističke stavove u svojim nastupima, te se suprotstavljaju Briselskoj dominaciji, tražeći više poštovanja i uticaja za vlastite zemalje.“⁴⁷

Evropska Unija, ali cijela Evropa ovom stoljeću prolazila je i prolazi sa velikim i značajnim promjenama koje su posljedice svjetskih kretanja i trendova. Može se primijetiti da većina političkih stranki su orijentisane u desno. Mnogi politički analitičari pokušavaju da daju odgovore i odrede uzroke jačanja radikalno desnih stranaka. Pretpostavlja se da građani glasaju za takve stranke jer ovi sa druge strane nemaju više političke energije, nemaju ponuditi nešto novo i ne pružaju dovoljnu zaštitu kada se pojavi neki problem, u stvari građani glasaju protiv ovih prvih.

Pitanja o migracijama, a posebno „tzv. migrantske krize u Evropi iz 2015. i 2016.godine se u javnom diskursu predstavilo kao posebno značajno, te se među desničarima pokazalo kao najkorisnija tema kao „Dar sa neba“ u pridobijanju podrške građana širom Unije, koju uslijed toga oni obilato i koriste u svom pohodu na vlast.“⁴⁸

⁴⁷ Navedeno prema: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/predlozen-kandidat-za-premijera-hoce-li-italija-napustiti-eurozonu> & <https://net.hr/danas/svijet/europski-celnici-ipak-postigli-kompromis-burna-rasprava-trajala-do-skoro-5-ujutro-evo-sto-eu-planira-uciniti-s-migrantima/>

⁴⁸ Navedeno prema: <https://www.dw.com/bs/populisti-napreduju-kako-izbjeglička-kriza-mijenja-eu/a-44275365>

4.4 Strah kao sredstvo za ostvarivanje političkih ciljeva

Porast govora mržnje, ksenofobija, islamofobija u vrijeme migrantske krize u Evropi, jačanje političkih populističkih pokreta sve to utiče na ostvarivanje političkih ciljeva. Na područje Evrope u vijek su se dešavale migracije, međutim posljednjih godina taj broj se drastično povećao. Promjene režima koje su se desile u Tunisu, u Egiptu, građanski rat u Siriji, rušenje Gadafijevog režima, stvaranje takozvane "islamske države" ISIL-a koja je zauzela velika područja Sirije i Iraka. Europska Unija je također preduzela neke mjere borbe protiv ISIL-a, međutim u to vrijeme dolazi velikih priliva migranata iz Sirije, Roga i subsaharske Afrike koji su bježiali od ratova, ekonomске situacije i vjerskih progona. Veliki broj migranata došao je iz muslimanskih društava kao što je Sirija, Afganistan, Irak, oni su 2015 i 2016. godine stigle u Evropu, a najviše Njemačku.

Bez obzira što „broj migranata koji dolaze u Evropu znatno smanjen nakon stupanja na snagu sporazuma o migracijama EU-Turska (20.03.2016.godine.), ipak se migracije nisu u potpunosti zaustavile, nego je težište prebačeno na pomorske rute u Mediteranu, uslijed čega ovakav razvoj situacije po pitanju migracija i dalje usložnjava situaciju u zemljama Unije.“⁴⁹

Sva dešavanja imala su za posljedicu da se usmjeri veća pažnja na islam i muslimane, jer samim pristizanjem velikog broja migranata u zemlje Unije početkom 2015. godine, ova tema je došla u sami vrh javnog diskursa širom Unije od Švedske, Grčke, Španije pa do Mađarske. Nova migrantska kriza stavila je Uniju na ozbiljan ispit ne samo što se tiče institucija, nego i one moralne i humanističke strane i pokazala neku drugu stranu Unije. Ovamo migrantska kriza izazvala je veliku pažnju među građanima zemalja članica posebno onih koji se nalaze na rutama migranata kao što je Grčka, Mađarska, Italija, Austrija, Njemačka, Švedska. Pored građana tu si politički predstavnici, institucije Unije, nevladine organizacije, naučni i stručni krugovi, svi su bili zainteresovani i sa pažnjom pratili i pokušali to iskoristiti za postizanje određenih ciljeva.

Pojavom migracija „medijski prostor biva zatrpan prilozima, člancima, analizama i sl. sadržajima na temu migracija, a njima su se bavile i različite sigurnosne agencije na

⁴⁹ Navedeno prema: <https://www.iom.int/>

različitim nivoima. One su uzrokom i nastanka određenih antimigrantskih pokreta.“⁵⁰ Promjena političkog diskursa i ranije formiranih populističkih stranaka i pokreta koje su svoj fokus stavile na pitanja ekonomske krize, migracije, terorizma, globalizacije, ipak na pitanju migracije prepoznale su svoju mogućnost za politički uspjeh kako u institucijama Unije tako i na nacionalnim nivoima. Migrantska kriza kod građana širom Unije izazvala je strah i zabrinutost koji se mogu objasniti na dva načina. Strah i zabrinutost sa jedne strane kod građana je bila zbog ličnih opredeljenja, uticaja kulture, historije, religije ili nacije i pod medijskim pritiscima i političkim koji su sebe predstavljao kao zaštitnike tradicionalnih evropskih i nacionalnih vrijednosti.

Migracije su izazvale „zabrinutost i neku vrstu straha, koja se javila i kod onih građana Unije koji prijetnju po Uniju vide upravo u jačanju radikalno desnih elemenata u evropskim društvima, posebno političkih stranaka -nove evropske desnice, koje na antiimigracijskoj agendi postižu sve značajnije izborne rezultate, postajući dijelom ili u potpunosti nosiocima zvaničnevlasti na regionalnim ili pak nacionalnim nivoima, a koje koristeći se demokratskim instrumentima aktivno rade upravo na obezvrednjivanju demokratije i na njenom dokidanju, kroz stvaranje totalitarnih politika kakve ni u kom slučaju ne bi smjele, niti mogle biti odlike Unije i koje se u velikoj mjeri kose sa njenim demokratskim vrijednostima.“⁵¹

Ono što nam pokazuje da je strah prisutan od ranije u zemljama Unije, pored svih zakonskih propisa koji nam pokazuju ljudska prava i slobode prema njenim građanima, u svakodnevnom životu prisutne su diskriminacija na različitim segmentima a to nam pokazuju različita istraživanja.

Istraživanja su pokazala da je „najrašireniji oblik diskriminacije, upravo ona koja je zasnovana na etničkom porijeklu, gdje se procenat među ispitanicima koji smatraju da je to tako, penje do 64% u 2015. godini, u odnosu na 56% iz 2012.godine, odnosno 61% iz 2009.godine, kada su pomenuta istraživanja na ovu temu i rađena.“⁵²

Kako se povećavala migrantska kriza tako i u javnom diskursu je bila sve dominantnija i javlja su se nova pitanja. Migrantska pitanja su se raspravljala od lokalnih, regionalnih, nacionalnih nivoa do nivoa institucija Evropske Unije, globalnih poput UN-a, oni su bili tema i običnih građana, radnika, penzionera, umjetnika, političkih,

⁵⁰ Navedeno prema: <https://www.dw.com/sr/koliko-su-opasni-austrijski-desnicarski-hipsteri/a-45294635>

⁵¹ Navedeno prema: <http://balkans.aljazeera.net/video/kontekst-rast-desnice-u-evropi>

<https://www.dw.com/bs/poljska-i-matarska-na-stubu-srama/a-45559937>

⁵² Navedeno prema: European Commission, Public Opinion, Special Eurobarometer broj: 317 (2009.), 393 (2012.) i 437 (2015.), <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=2&instruments=SPECIAL>

vjerskih organizacija, nevladinih organizacija, medija, civilnog sektora odnosno svih na nivou Unije.

Pojavom takvog „diskursa je u mnogome doprinio jačanju populističkih opozicionih stranaka u mnogim zemljama Unije. To se može vidjeti u Francuskoj, Holandiji, Danskoj, Švedskoj i Njemačkoj.“⁵³

Podrška desničarskim političkim strankama je u porastu i one sada znatno utiču na stavove tradicionalnih stranaka i tradicionalne stranke centra ili umjerenog desne stranke počinju da preuzimaju njihove stavove. Takva politička atmosfera i antimigracijski stav populističkih stranaka postaje prihvaćen, političari svoje politike zaoštrevaju prema migrantima.

Njemačka liberalna antiimigracijska politika kancelarke Angele Merkel, iz 2015. godine, kada je u zemlju ušlo više od milion migranata, bila uzrok njenog slabog uspjeha na saveznim izborima iz septembra 2017. godine, (koalicija CDU/CSU na čelu sa Angelom Merkel je osvojila 33% što je za 10% manje od ranijih izbora), te kamen spoticanja uformiranju vlade, koja je formirana tek pola godine nakon održanih izbora u koju su pored Merkeline CDU, još ušle CSU i SPD, formirajući tzv. „Veliku koaliciju“. Međutim, prvi pokušaj formiranja vlade je propao u novembru 2017. godine, povlačenjem iz pregovora liberalne FDP (Slobodne demokratske stranke), zbog nemogućnosti dogovora upravo po pitanjima poreza, zaštite okoliša, te azila kao najznačajnijeg između njih. Što više, raspad „velike koalicije“ je izbjegnut u posljednji čas u ljetu 2018. godine, nakon što je Unija CDU/CSU pronašla kompromis oko izbjegličke krize, čime je okončana svađa koja je prijetila raspadom demokršćanske Unije, ali i Njemačke vlade.⁵⁴

Drugi primjer retorike koja je u bliskoj vezi sa ksenofobijom i etnocentrizmom koje koriste političke stranke odnosno radikalno desni populisti je u Austriji. 2017. godine na saveznim izborima Austrijska narodna stranka (OVP) Sebastijana Kurza, osvojila je 31,5 % glasova. On je u predizbornoj kampanji isticao oštru protiv migrantsku politiku i na taj način Slobodarskoj partiji Austrije koja je krajnje desna, uzeo radikalnu protiv migrantsku retoriku i tradicionalne teme iz tog domena.

Koliko god je politika prema migracijama 2015. godine postala oštrija, kako u članicama Unije tako i u Njemačkoj, broj migranata je opao za 75% jer brojna istraživanja su pokazala strahove i zabrinutost kod građana. Populisti i danas nastoje

⁵³ Navedeno prema: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/tijesna-pobjeda-ljeve-koalicije-na-izborima-u-svedskoj>

⁵⁴ Navedeno prema: <https://www.dw.com/hr/nijemci-nezadovoljni-politikom-angele-merkel/a-45394145>

očuvati, što više i pojačati, osjećaj straha i zabrinutosti kod javnog mnijenja stvarajući sliku da su granice preplavljeni migrantima, a sve sa ciljem dalnjeg uspjeha na političkom planu, obzirom da šok koji su migracije izazvale širom Unije još uvijek traje i da se politički pokazao jako efektivan. Od samog nastanka migrantske krize da bi se postigao rezultat zabrinutost i straha javnog mijenja u zemljama Unije, u javnom medijskom i političkom diskursu korištena je oštra antimigrantska retorika. Glavni cilj je bilo širenje straha od migranata i pokušaj stvaranja teorija zavjera i kao opravdanje za nastalu situaciju. Kako je na području Evrope odnosno Unije bila većina migranata porijeklom iz zemalja sa većinskim muslimanskim stanovništvom tako je pored antimigrantskog raspoloženja došlo je i antislamsko. Dok se Unija borila sa migrantskom krizom na području Bliskog Istoka vodila se bitka protiv ISIL-a. Kod građana dolazi do povećanja straha, jer među migrantima postoji mogućnost da budu i neki teroristi.

Samo prisustvo muslimana u Evropi i prije ovih kriza imalo je značajnu pažnju, jer su bila i prije razna dešavanja koja su tome doprinosila. Pored terorističkih napada u Evropi odnosno u Madridu, Londonu, Parizu do 11. septembra. 2001. godine u SAD-u. Preko nošenja marama Francuskoj, gradnji munare u Švicarskoj, ratova u bivšoj Jugoslaviji do karikatura Poslanika Muhameda a.s.

Muhić Ferid navodi da „pored navedenog, muslimani u Evropi su se našli u fokusu i različitih projekcija demografskih kretanja, vrlo često onih inspirisanih otvorenom antiislamskom ideologijom, koje preuveličavaju tendenciju porasta muslimana u Evropi i opadanja broja kršćana sa druge strane, a sve sa ciljem da sugerišu potrebu za mjerama koje će takvu tendenciju zaustaviti ili bitno umanjiti.“⁵⁵

Vrhunac priliva migranata bio je na jesen 2015. godine i to je najviše odgovaralo populistima i evropskoj desnici u izbornim kampanjama, agendama, političkim debata, a tema je bila tradicija, običaj, muslimani, islam u Evropi i njihov uticaj na evropsku kulturu.

Ovakva retorika možemo reći antiislamska daje mogućnost opravdanja različitih postupaka i aktivnosti koje mogu biti usmjerene prema muslimanima u Evropi čak i korištenje nasilja bez obzira da li oni živjeli duži ili kraći vremenski period u zemljama Unije. Otvoreno sijanje straha i mržnja prema strancima bila je u Mađarskoj kada je tadašnja vlada pokrenula kampanju i pred referendum na kojem mađarski narod treba

⁵⁵ Muhić, Ferid, *Islamski identitet Evrope*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj 2015., str.145 i 156.

da odluči da li da odbije odluku Vijeća EU o raspodjeli migranata iz Grčke i Italije u druge zemlje Unije. Tadašnja Vlada Mađarske je preko bilborda upozoravala svoje građane na opasnosti koje mogu donijeti migranti. Na bilbordima su stajala pitanja: "Da li ste znali da je samo prošle godine u evropu stigao milion i po joj ga onih migranata?", " Da li ste znali da su napade u Parizu izveli migranti?", "Da li ste znali da je od početka migrantske krize u terorističkim napadima u Evropi stradalo više od 300 ljudi?"⁵⁶

Pored Mađarske bile su i druge zemlje, a poruke iz njih poput "Burka? Mi preferiramo bikini", u vrijeme izbornih kampanja, referendumskih kampanja i na taj način populisti su željeli da utiču na glasače, na javnom mnjenju i da proizvode strah i osjećaj ugroženosti od drugih i drugačijih kako su im oni to predstavljali. Ovakav pristup su imali da bi ostvarili glasove i postigli sebi zacrtane ciljevi. Pored poruka sa bilborda razne poruke su bile na različitim skupovima, protestima, demonstracijama koje su organizovali populisti širom Evrope. Njihov zadatak je da stvore atmosferu i osjećaj da je situacija migranata u zemljama Evropske Unije izmakla kontroli.

Sve je ovo uticalo da se „strah od drugog i drugačijeg tako brzo širio Unijom, transformišući se u mržnju prema strancima i to jednako ili čak više izraženu u dijelovima Unije u kojima je udio stranaca, odnosno broj prihvaćenih migranata u vrijeme krize bio vrlo mali.“⁵⁷

Otvorena otvorena diskriminacija na vjerskoj osnovi doprinijela je rastu klime islamofobije u svijetu 2015. godine. Pojedine zemlje su odbile ravnomernu raspodjelu migranata na području Evropske Unije i poručile su da nisu zemlje imigracije, neki su primili mali broj migranata dok su drugi prihvatali samo kršćane, a ne muslimane. Na ovakve stavove i mišljenja uticala je populistička retorika. Ovakve situacije su korištene u svrhu izbornog marketinga populista da bi dobili određene glasove na izborima.

Anti-muslimanska retorika je „nastavljena u mnogim državama članicama Unije i nakon što je broj migranata u Evropu u proljeće 2016.godine, umanjen za više od 75%, pri čemu se islam nastavljao smatrati opasnošću i prikazivao od strane ksenofobičnih populista kao religija sklona nasilju i terorizmu, te su ovakvi negativni stereotipi, odnosno stigmatiziranje migranata muslimana, ali i muslimana koji su od ranije živjeli u zemljama Unije, doveli do povećanja islamofobnih incidenata, uključujući govor

⁵⁶ Navedeno prema: <https://www.dw.com/bs/nacionalno-je-odg>

⁵⁷ Navedeno prema: <https://www.dw.com/sr/malo-stranaca-mnogo-mržnje/a-19565517>

mržnje i nasilje nad muslimanima i njihovim institucijama, kao i rasprostranjenu diskriminaciju.“⁵⁸

Populisti pored već postojećih strahova i neizvjesnosti od bliske budućnosti igrali su na kartu prijetnje sopstvenih identiteta, kulture i ekonomskog prosperiteta. Ksenofobični govor mržnje bili su dosta će jesti kao i rasističke uvrede. Čak i tradicionalne političke stranke zbog svojih boljih rezultata preuzimaju određenu retoriku, ideje i na taj način pojačavaju efekat savremenog talasa ksenofobičnog populizma i da takvih stavovi sa političkog predu i na javni dio. Može se primijetiti da je u izbornim kampanjama, a i pored njih sa ciljem dobijanja glasova populističke stranke i političari planski sa namjerom razvijali mržnju prema muslimanima i na taj način iskorištavali svoje građane koji su bili u strahu i zabrinuti.

Identične zaključke smo mogli vidjeti i u „komparativnoj analizi šest zemalja EU koju je proveo Free Word Centar iz Londona, gdje je naglašeno korištenje antiimigrantske retorike, govora mržnje, porasta neprijateljstva prema manjinama, migrantima i izbjeglicama od strane radikalno desnih stranaka, ksenofobičnih pokreta, političara i javnih zvaničnika tokom izbornih kampanja sa ciljem političke podrške i pobjede na lokalnim i nacionalnim izborima, odnosno referendumima.“⁵⁹

U mnogim evropskim zemljama u javnom mišljenju i medijima prihvaćena je islamofobija, i na taj način narušen imidž muslimanskih zajednica koji se prikazuje u javnosti i povećana diskriminacija prema muslimanima. Od početka migrantske krize imamo jačanje populizma, antimigrantsko raspoloženje, vjerske i rasne diskriminacije, porast govora mržnje, stvaranje klime straha i njeno korištenje u izborne svrhe, sve to čini evropsku svakodnevnicu.

Alibašić Ahmed i Jusić Muhamed navode “pored nasilja (terorizam) kao negativnog stereotipa koji se povezuje sa islamom i muslimanima, kao opći argument, korišten od strane islamofoba, ukazuje se i na kršenje ljudskih prava i represivne režime u muslimanskim zemljama, a sve sa ciljem da bi sedomaćem stanovništvu prikazalo šta bi muslimanska populacija željela unijeti sa sobom u evropske zemlje, istovremeno prešućujući činjenicu da su mnogi muslimani napustili svoje zemlje upravo zbog represivnih režima. U takvoj jednoj otrovnoj klimi, neprijateljstvo se širi poput naftne

⁵⁸ Navedeno prema: Islamophobia in Europe, numbers in detail; Violent acts against Muslim in Europe; Islamophobic statements of politicians in Europe; Dostupno na: <https://www.setav.org/en/tag/islamophobia/>

⁵⁹ Navedeno prema: Responding to
—hate speech: Comaparative overview of six EU country, Free Word Centre, London 2018,
https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/03/ECA-hate-speech-compilation-report_March-2018.pdf

mrlje iz jedne evropske zemlje u drugu. Čini se da živimo u svijetu (samim tim i u Evropi) koji oblikuje novi merkantizam, gdje je crvena prijetnja zamijenjena sa islamskom prijetnjom.”⁶⁰ Ono što se nameće „kao zaključak, jeste, da je ta negativna percepcija spram islama i muslimana svjesno projektovana i u praksi prihvaćena bez propitivanja, jer kako drugačije objasniti činjenicu da 63% ispitanika u istraživanju provedenom u petnaest zemalja Unije u kojima živi većina od trenutno ukupnog broja muslimana u Evropi, o tome koliko znaju o islamu, odgovorilo sa vrlo malo/apsoltno ništa, a da i pored toga što ne poznaju dovoljno muslimane i islam, ipak oko 50% njih smatra da islam nije suštinski kompatibilan sa njihovom nacionalnom kulturom i vrijednostima.“⁶¹

Pomoću straha od nepoznatog predstavnici evropske desnice kroz komunikaciju sa biračima i potencijalnim glasačima igrali su na tu kartu i pokušali su da kreiraju negativne sliku o migrantima, njihovim na mjerama i razlogu dolaska u Evropu i u velikoj mjeri uspjeli su tome.

Ćurak Nerzuk navodi da “pojave kao što su nacionalizam, ksenofobija, rasizam, poslije više od pola vijeka od njihovog poraza, kao da sa prilivom migranata, bivaju puštene u evropsku javnu sferu nakon što su „odslužile svoju dugogodišnju kaznu, gdje bivaju dočekane od svojih pristalica, koji su do tog momenta „djelovali u ilegali. Mir kao suština EU biva ugrožen kada se dostignuti stepen ljudske slobode u evropskoj kontinentalnoj utopiji destruira afirmacijom najgorih ksenofobičnih i rasističkih koncepta, a pod pritiskom ekonomске krize koja se pojavljuje kaorodno mjesto starih populističkih paradigma, kao društvena pojavnost koja obnavlja najgore predrasude.”⁶² Dok Majer Tomas tvrdi da „pod plaštom ugroženosti evropskog identiteta, između ostalih razloga, širom Evrope je sve više glasova, koji bivaju i sve glasniji, iz kojih se kao zajednički sadržilac jasno može izvući ksenofobija, gdje se njen manifestacioni dio u stvarnosti može gotovo identificirati i kao islamofobija, a koja pak sve više prelazi u jedan oblik rasizma”⁶³

⁶⁰ Alibašić, Ahmet, Jusić, Muhamed, *Islamofobija*, Pojam, Pojava, Odgovor;—Dobra knjiga—, Sarajevo 2014, str.181 i 182.

⁶¹ Navedeno prema: Pew Research Center; Religion & Public Life:Nationalism, immigration and minorities; <http://www.pewforum.org/2018/05/29/nationalism-immigration-and-minorities/>

⁶² Navedeno prema: Nerzuk Ćurak: Uspon radikalne desnice u Evropi, <http://www.6yka.com/novosti/nerzuk-curak-uspon-radikalne-desnice-u-evropi>

⁶³ Navedeno prema: „Politika identiteta je jedan od najrazornijih rušilačkih potencijala savremene politike— Majer, Tomas.

4.5 Desno orjentisane stranke u Evropi

Poslije velikog priliva migranata i javljanja straha i zabrinutosti velikog dijela stanovništva zbog toga rastu negativni stavovi prema migrantima muslimanima, što je uticalo na pojavu antimigrantskih pokreta, jačanje radikalnih desnih antimigrantski stranaka, antislamskog raspoloženja i do promjene zvanične migracijske politike njemačke vlade. Oni koji su se istakli u ovom području su PEGIDA i Alternativa za Njemačku (AfD). PEGIDA je Patriotski evropljani protiv islamizacije. Ovaj pokret je kombinovao straha od islamizacije uz kritiku Njemačke političke klase i glavnih medija. Ovaj pokret je poznat zato što je od 20. oktobra 2014. godine održao prvi protest u gradu Drezdenu svake sedmice, ponedeljkom. Prvi protest je okupio 350 ljudi dok 12. Januara 2015. godine okupio 25.000 ljudi. Poslije širom Njemačke organizovani su slični protesti međutim posjećenost nije bila velika pa su vremenom prestali.

PEGIDA je „prema vlastitim navodima okupljanja imaju tradiciju „demonstracija ponedeljkom“ koje su u zadnjem stadiju Njemačke Demokratske Republike pogurale režim preko ruba, s timda se za razliku od tadašnjih protestanata ponedeljkom, koji su na ulicu izašli protiv tadašnje diktature, novi „šetači“ imaju nešto protiv demokratije u obliku kakva vlada u Njemačkoj, u kojoj se, kako tvrde, ne osjećaju više kao kod kuće. Sami sebe zovu „narodom“, što je također posudba od bivših prodemokratskih protestanata, koji su 1989. godine, uzvikivali: „*Wir sind das Volk!*“ - „*Mi smo narod*“.“⁶⁴

Ovaj pokret od samog svog početka nije imao kontakta sa medijima, ali ni listu zahtjeva. Svojim djelovanjem doprinio je širenju antiislamse retorike širom Njemačke, ali i u drugim državama gdje su njihove pristalice ili po uzoru na njih organizovani protesti. Ovaj pokret se održao na području gdje ima najmanje stranaca i muslimana.

Što se tiče radikalno desne političke partije Alternative za Njemačku (AfD) ona je nastala u februaru 2013. godine. Ova stranka se na samom svom početku fokusirala na pitanje eura i mnogi su je zbog toga nazivali stranka sa jednim problemom. Retorika stranke nije bila ni radikalna ni populistička, zauzeli su blagi euroskeptični stav bili su

Identitet Evrope-Jedinstvena duša Evropske unije, „Albatros plus— i „Službeni glasnik—, Beograd, str.10.

⁶⁴ Navedeno prema: "[Događanje naroda" u Njemačkoj: Što stoji iza Pegide i dresdenskih prosvjeda?](https://trusty.hr/zivot/svijet/131-dogadanje-naroda-u-njemackoj-sto-zapravo-stoji-iza-pegide-i-dresdenskih-prosvjeda.html)https://trusty.hr/zivot/svijet/131-dogadanje-naroda-u-njemackoj-sto-zapravo-stoji-iza-pegide-i-dresdenskih-prosvjeda.html

protiv eurozone u to vrijeme, ali nisu predlagali vraćanje nacionalne valute umjesto eura.

Iako nisu uspjeli ući u Bundestag, „AfD je kao debitant, samo godinu dana od osnivanja ostvarila zapažen rezultat na izborima za Evropski parlament (EP), osvojivši 7% odnosno sedam mandata, te je postala i članicom Evropskih konzervativaca i reformista⁶⁵, treće grupacije po broju zastupnika u EP. Do prvih razmimoilaženja u stranci dolazi po pitanju veza sa PEGIDOM, što dovodi i do smjene u vrhu stranke u julu 2015. godine i ideološkog zaokreta u desno, pod vođstvom nove predsjednice Frauke Petry.“⁶⁶

U tom periodu migrantska kriza je bila glavna tema u Evropi i AfD je svoju retoriku usmjerila ka tome.

AfD-ova „antimigrantska retorika je znatno zaoštrena do te mjere da je i sama predsjednica stranke u jednoj od svojih izjava kazala kako njemačka policija treba pucati na ilegalne migrante pri pokušaju ulaska u zemlju.“⁶⁷

Motivisani ovakvom retoriku koja je u stvari bila antimigrantska i antiislamska, AfD dolazi do prvih političkih pobjeda i i dovoljan broj glasova na njemačkim regionalnim izborima. Glasačima se dopala izborna retorika ove stranke jer nisu bili zadovoljni imigracijskom politikom kancelarke Angele Merkel.

Različite poruke su se mogle čuti poput toga da "islam ne pripada Njemačkoj, predlaže se zabrana gradnje džamija, minareta, kao i učenje ezana (poziva na molitvu), zabrana finansiranja džamija iz inostranstva, nikaba kao i stavljanje imama u postupak državne provjere."⁶⁷ Bez obzira što je najveći priliv migranata bio 2015. godine i prestao do 2016. godine, stranka AfD je nametnula tu temu i 2017. godine kroz svoje predizborne kampanje. Njihova dominantna tema se svidjela biračima i postali su prva radikalna desna stranka koja je ušla u njemački parlament (Bundestag) od kraja Drugog svetskog rata. Vidjeli smo kroz dva primjera kako su migrantsku krizu iskoristili kao promociju svojih pokreta i stranki, a preko istih došli do svojih željenih političkih ciljeva. Ovakvom retorikom su doprinijeli porastu i širenju ksenofobije i islamofobije i zaoštravanju antimigrantskog i antislamskog diskursa.

⁶⁵ Navedeno prema: <https://lupiga.com/vijesti/nezamjenjiva-fizicka-moci-i-uspon-desnice-koliko-jeslabljena-pozicija-anjele-merkel>

⁶⁶ Navedeno prema: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/rastuca-njemacka-alternativa/36163/>

⁶⁷ Navedeno prema: Izborni program AfD za izbore za Bundestag iz 2018., poglavljje 5. „Imigracija i azil—, 5.8. „Islam ne pripada Njemačkoj— skraćena verzija programa- „Kurzfassung des Wahlprogramms der Alternative für Deutschland für die Wahl zum Deutschen Bundestag am 24.09.2017—, <https://www.afd.de/wahlprogramm/>

Koliko je uticao veliki priliv migranata u Njemačku „pokazuju da sveukupno nema negativnih posljedica po njemačke radnike, kao i da kriminal nije posebno porastao, sve to nije doprinijelo suzbijanju ovih pojava što svjedoče i posebno radikalni antimigrantski protesti u istočno-njemačkom Kemnichu iz avgusta 2018. godine.“⁶⁸

Sljedeći primjer imamo u Francuskoj, a to je radikalna desna politička stranka pod nazivom Nacionalni front francuskog jedinstva (NF). Stranka je osnovana 1972. godine i sve do 2011. godine stranku je vodio Žan Marin Le Pen, a poslije toga ga je zamijenila njegova najmlađa kćerka Marin Le Pen. Njihova retorika od samog početka bila je oštra i zagovarala je strogi imigracioni režim, također su upozoravali javnost na opasnost od migranata. U vrijeme dok je predsjednik stranke bio La Pen nije ostvarila toliko zapažene rezultate. Kada je njegova kćerka preuzela poziciju šefa stranke je doživjela povratak sa ruba francuske politike u sami centar. Ona je predstavljena kao ozbiljan kandidat na predsjedničkim izborima 2017. godine. Stranku je nastojala predstaviti kao antimigrantsku, euroskeptičnu i obećavala je zaštitu od globalizacije i bolje uslove za francuske radnike.

Nakon relativno dobrog rezultata na predsjedničkim izborima 2012. godine, „Le Penova je nastavila politički hod na radikalno desnom diskursu, rabeći antiimigrantske i antiislamske teme, naglašavajući kako je imigracija, posebno ona iz islamskih zemalja, ozbiljna prijetnja savremenoj Francuskoj, ali istovremeno zaoštravajući stavove i retoriku i protiv EU, najavljući izlazak iz eurozone, povratak nacionalne valute, te organizovanje referendumu o izlasku iz Unije.“⁶⁹

Le Penova je obećavala zaustavljanje migracija, uvođenje granica odnosno ukidanje Šengena i ako to se ne učini rekla je da Francuskoj prijete dva totalitarizma i to u obliku islamskog fundamentalizma i u formi ekonomске globalizacije. Na ovaj način ona je postigla veoma dobar politički uspjeh u odnosu na njenog oca. Baš kao što smo vidjeli na primjeru Njemačke i ovdje zahvaljujući antimigrantskoj i antiislamskoj retorici došlo je do jačanja NF u to vrijeme. Ostale stranke su preuzimale retoriku od NF ono što im je odgovaralo. Došlo je do širenja govora mržnje i islamofobije, ksenofobije i do antimigrantskog i antiislamskog nasilja.

Sljedeći primjer je radikalno desna populistička stranka u Austriji pod nazivom Slobodarska partija (FPO). Stranka je osnovana 1956. godine a nije ni prvi

⁶⁸ Navedeno prema: „Desničarski lov na migrante—, <https://www.dw.com/bs/desnicarski-lov-na-migrante-u-kemnicu/a-45256524>.

⁶⁹ Navedeno prema: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/marine-le-pen-na-sud-za-vrijedanje-muslimana>

evo idem bili su Anton Reinthaler i Fridrih Peter. Njih dvojica su bile bivši pripadnici nacističke partije (NSDAP), a glavni politički kurs im je bio Pan- Germanski nacionalizam. U jednom periodu dok je strankom dominirala liberalna opcija bili su u koaliciji sa socijaldemokratske partije (SPD). Međutim kada na čelo stranke dolazi desno orijentisani nationalist Jerg Hajder, stranka je u četiri naredna izborna ciklusa doživjela dosta veći uspjeh.

Značajan povratak na „političku scenu se dešava upravo na izborima iz 2008., 2013., a posebno 2017. godine, kada osvajaju 17,5%, 20,5%, odnosno 26%, dolazeći tako na samo jedan mandat manje od drugoplasiranog SPO.“⁷⁰

Stanke iz opozicije posebno one populističke koriste oštru retoriku, koristeći ono što je građanima potrebno u tom trenutku. Obećaju brze izlaze iz problema u kojima se društvo nalazi, a sve radi svoje koristi i ostvarivanja što boljih političkih rezultata. Retorikom straha prema građanima koji su se bojali gubitka radnih mesta u vrijeme ekonomski krize, velikog broja migranata ostvarili su dobre političke rezultate. Pored stranaka na građane su uticali mediji koji su kreirali takve izvještaje da su građani imali strah i opasnost za svoju fizičku sigurnost i općenito za evropske vrijednosti.

Ksenofobija, izražena prevashodno „kroz islamofobiju postaje centralni dio ideologije ali i javnih debata i izbornih kampanja FPO. Kampanjama za regionalne izbore 2015.godine, za predsjedničke izbore 2016.godine, baš kao i one parlamentarne 2017.godine, dominirale su teme migracija i islamske uz ekonomiju i buduće odnose sa EU.“⁷¹

Već na izborima „za gradonačelnika Beča 2015.godine, to došlo do izražaja od strane FPO-vog kandidata H.C. Strachea kada su sa izbornih plakata odaslate poruke tipa. Sigurnost za naše građane umjesto otvorenih granica za kriminalce ili pak obećanja da svako ko glasa za FPO glasa protiv islamizacije austrijske kulture. Mi živimo u kršćanskoj kulturi i želimo je sačuvati i za našu djecu.“⁷²

Politika sa primjesama straha, ksenofobije, islamofobije „je i od ranije prisutna kao ideja vodilja u FPO, a primjer tome je i inicijativa iz 1993. godine, kada je tadašnji lider FPO J. Hajder tražio održavanje referenduma s motom „Najprije Austrija- sa dvanaest zahtjeva, među kojima je i onaj o hitnoj zabrani doseljavanja. Referendum

⁷⁰ Navedeno prema: <http://www.electionresources.org/at/#PARTIES>

⁷¹ Navedeno prema: <https://www.osce.org/odihr/elections/austria>

⁷² Navedeno prema: [https://www.dw.com/hr/zaobilje%C5%BEenje-izbjeglica-s-desne-strane/a-18774539,](https://www.dw.com/hr/zaobilje%C5%BEenje-izbjeglica-s-desne-strane/a-18774539)

nije prihvaćen, a sve to su pratile najveće do tada demonstracije protiv FPO.”⁷³

U međuvremenu situacija se promijenila dolaskom velikog broja migranata u zemlje Unije, uz terorističke napade u evropskim gradovima, sve je to omogućilo novim evropskim desnim političkim strankama za njihovu retoriku. Takvom retorikom su štitili građane, njihove tradicionalne životne vrijednosti, kulture, religiju, a oni su nametali ksenofobiju, antiislamsku, antimigrantsku politiku u javni diskurs. Prema ocjenama mnogih „kompletna austrijska politika skrenula u desno, posebno u segmentu stranaca, odnosno imigracija, što je između ostalog imalo za posljedicu i izmjene stogodišnjeg zakona o islamu u Austriji, zabrani burke, zatvaranju nekih džamija i protjerivanju određenog broja vjerskih službenika.“⁷⁴

Partija za slobodu (PVV) je radikalno desničarska antiislamska, euroskeptična, populistička politička stranka u Holandiji i njen osnivač je 2006. godine Geert Wilders. Poslije izlaska iz Narodne stranke za slobodu i demokratiju (VVD) on osniva svoju stranku.

Stranka je od samog nastajanja „zastupala oštре antiimmigrantske i antiislamske stavove, po čemu je postala jako poznata u Evropi, a i izvan nje, dok se njen lider smatra jednim od najradikalnijih predstavnika nove evropske desnice i populistom koji je najdalje otišao u otvorenom vrijeđanju islama i muslimana, zbog čega je u nekoliko navrata bivao i predmetom sudskega procesuiranja.“⁷⁵ Geert Wilders je poznat između ostalog po kratkometražnom antiislamskom propagandnom filmu Fitna. Tu je prikazan islam kroz terorizam, nasilje i razne negativne stvari. Na taj način on je pridobio glasače za sebe i za svoju stranku. Na prvim izborima za holandski parlament stranka je osvojila mandate odnosno prešli su census iste godine kada su osnovani. Poslije ulaska u parlament stranka i njen lider nastavili su sa agresivnim kampanjama i retorikom koju su imali prije izbora i bili su veoma zapaženi u javnom diskursu. Takva retorika donijela je još veću popularnost stranci. Ono šta je još doprinijelo tome jeste oslobađanje Geerta Wildersa optužbi za upoređivanje Kur' ana sa Hitlerovim djelom "Majn kampfom" i to je označeno kao pobjeda slobode govora. Na sljedećim izborima 2010. godine ostvario je još bolji rezultat zahvaljujući prethodnoj retorici. Glavni cilj njegove političke stranke je bila deislamizacija Holandije.

⁷³ Navedeno prema: Austrija normalna desničarska zemlja, dostupno na: <https://www.dw.com/hr/austria-normalna-desna-%C4%8Darska-zemlja/a-43442151>.

⁷⁴ Navedeno prema: Austrija zatvara džamije <https://www.dw.com/sr/austria-zatvara-d%C5%BEamije/a-44151365>

⁷⁵ Navedeno prema: <http://balkans.aljazeera.com/vijesti/istraga-protiv-wildersa-zbog-vrijedanja-islama?>

Prava i pravda (PiS) je konzervativna populistička stranka osnovana u Poljskoj 2001. godine. Te godine uzela je učešće na izborima i osvojila prve mandate u poljskom Parlamentu. 2015. godine migrantska kriza nije zaobišla ni Poljsku, a u to vrijeme se odvijaju parlamentarni izbori i tada su u izbornim kampanjama glavno pitanje predstavljale migracije.

Konrad Pedziwiatr sa Ekonomskog univerziteta u Krakowu, rekao je da „strahove od islama i dolaska izbjeglica u Poljsku, slično kao što se desilo u susjednim državama EU, pojačali su političari i određeni mediji, stigmatizirajući muslimane i povezujući u jedno: pitanje terorizma, izbjegličke krize i islama.“⁷⁶

Lider stranke PiS Kaczynski je kroz predizbornu kampanju pored migracija govorio i o migrantima koji nose razne bolesti koje nisu bile dugo prisutne u Evropi. Na ovaj način su plašili građane Poljske da bi tadašnja koaliciona vlada mogla da primi 7.000 migranata u sklopu plana EU. Ovakvom retorikom islamofobija u javnom izražavanju u Poljskoj je došla u centar pažnje društva i politike. Kada su osvojili prvi put od osnivanja natpolovičnu većinu uspjeli su da formiraju vlast. Vrlo brzo su došli u sukob sa Briselom jer nisu htjeli da prihvate EU plan za raspored migranata u zemljama Unije. Evropska komisija je zbog toga podnijela tužbu sudu pravde EU protiv Poljske, Mađarske i Češke. Islamofobija, ksenofobija antimigrantska, rasistička retorika u predizbornim kampanjama u Poljskoj nastavljena je nakon izbora. Takva retorika izazvala je različite vidove diskriminacije.

U toku 2017. godine Marš nezavisnosti na 99. godišnjicu „obnavljanja Poljske nezavisnosti, kada je nekoliko desetaka hiljada nacionalista ulicama Varšave skandiralo ksenofobne, antiislamske i rasističke parole, a i pored toga je od strane pojedinih predstavnika izvršne vlasti i članova vladajuće PiS, isti označen kao –veličanstven događaj“⁷⁷

PiS je svojim antimigrantskim stavovima u to vrijeme izazvala oštре kritike od strane Brisela pa čak rizikujući svoj status u Uniji. Savez mladih demokrata je konzervativna populistička politička partija u Mađarskoj. Ova partija je osnovana 1988. godine i njen osnivač je Viktor Orban 2010. godine stranka osvaja apsolutnu većinu u mađarskom Parlamentu. Osvajanje većine joj omogućava da promijeni Ustav i da smanji broj poslanika u mađarskom Parlamentu sa 386 na 199.

⁷⁶ Navedeno prema: Koliki je problem islamofobija u Poljskoj? <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/koliki-je-problem- islamofobija-u-poljskoj>

⁷⁷ Navedeno prema: <https://www.dw.com/sr/desničari-u-poljskoj-hočemo-boga/a-41356431>,

Poslije izbora iz 2010. godine, i pomenutih izmjena izbornog zakona „koje su isle u prilog Fideszu i Orbanu, koji je tada postao premijerom Mađarske, uspjeli su se zadržati na vlasti i u naredna dva izborna ciklusa 2014. i 2018. godine.“⁷⁸

Prije migrantske krize Viktor Orban je bio u sukobu sa EU. Njegov fokus je bio na jačanju mađarskog nacionalizma kroz veličanje Mađarske historije, kulture i organizovanju mirovnih marševa, na kojim je učestvovalo preko pola miliona ljudi. Kada je nastala migrantska kriza takav pristup je došao do izražaja i došlo je do širenja ksenofobije, islamofobije i "napada" na neki način na takvu kulturu.

U izvještaju OSCE-a o izborima u Mađarskoj 2018. godine, „navodi da sa otpočinjanjem migrantske krize 2015. godine, kao centralna tačka vladine agende postaju migracije, navodeći još i to da je Vlada izgradila graničnu ogradi koja bi spriječila ulazak migranata u zemlju, pokrenula referendum sa ciljem odbijanja migrantskih kvota EU, te da je od 2016. godine, sponzorirala obimnu kampanju informisanja javnosti o isticanju svog stava o migracijama i njenoj odlučnosti da odbrani Mađarsku protiv spoljnih snaga, uključujući Brisel, UN i američkog filantropa George Sorosa.“⁷⁹

Debate o islamu i muslimanima u to vrijeme postale su najistaknutije i prisutne u mađarskoj politici i medijima. Islam se nastojao prikazati kao prijetnja zemljama i zapadnoj kulturi. Ovakve kampanje straha, nepovjerenja pogotovo prema muslimanima, stvorili su osjećaj kod građana Mađarske postojanje više migranata u njihovoј zemlji nego što to u stvari jeste. Kako je priliv migranata bio veći tako je retorika i akcije na terenu nastojale prilagoditi tome. Tadašnji mađarski premijer Fidesza nastojao se prikazati kao zaštitni kršćanske Evrope od islamske invazije.

Za parlamentarne izbore u 2018. godini prema ocjeni OSCE-a, izborna kampanja Viktora Orbana i njegovog kolege Fideszua je sadržala ksenofobičnu i zastrašujuću retoriku. Takva retorika im je omogućila absolutnu pobjedu.

Početkom migrantske krize „kroz oštruantimigrantsku retoriku i zastraživanje Mađara islamom i muslimanima, gradnju žilet ograde na mađarskoj granici, odbijanje EU kvota za relokaciju migranata iz Grčke i Italije, te organizaciju referenduma za podršku odbijanju kvota, podnošenje tužbe Sudu pravde EU zbog neslaganja sa migrantskim

⁷⁸ Navedeno prema: Obućina, Vedran, *Parlamentarni izbori u Mađarskoj: potvrda Fideszove dominacije*, Političke analize, Vol.5 No.18 Lipanj 2014. Str. 46-50. dostupno u pdf na: <https://hrcak.srce.hr/144811>

⁷⁹ Navedeno prema:

[&https://www.osce.org/odihr/elections/hungary](https://www.osce.org/odihr/elections/hungary) & <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22765&LangID=E>

kvotama, provođenje kampanje i donošenja kontraverznih zakona u vezi migracija kojim se između ostalog kriminaliziraju aktivnosti NVO koje pomažu izbjeglice, sve je to išlo u prilog Viktoru Orbanu.”⁸⁰

Radikalno desna politička stranka Narodna partija Naša Slovačka (LSNS) nalazi se u Slovačkoj. Nova stranka osnovana je 2011. godine na čijem čelu je Marian Kotleba. On je poznat po pronacističkim stavovima. 2013 godine na regionalnim izborima Kotleba ostvaruje značajne rezultate i postaje guverner slovačke regije Banske bistrice. Pobjeda Kotlebe zabrinula je demokratsku javnost kao i jevrejske organizacije koje su se pozvale na zabranu neonacističkih partija jer je njegova kampanja bila antiromska. U 2016. godini osvajaju četrnaest mandata u slovačkom Parlamentu. Ulazak desničarske i neonacističke stranke u parlament Slovačke izazvao je razne reakcije u Uniji, ali i politički šok u samoj zemlji. Po Kotlebi, njegova stranka je bila dobra alternativa opoziciji koja je bila korumpirana, kriminalna i nije zadovoljavala demokratski sistem koji je bio na vlasti. LSNS je od početka se zalagala i bila na principima nacionalnog, kršćanskog i socijalnog.

U programu stranke mogu se naći otvoreni ksenofobični stavovi, a koji su usmjereni prema i protiv romske populacije. Pored toga organizovane su peticije za istupanje Slovačke iz NATO-a jer ih smatraju terorističkom organizacijom. Također program stranke je zagovaranje vojne neutralnosti, očuvanje Slovačke kao nacionalne pod kontrolom Slovaka, a ne u službi stranaca, imigranata ili etničkih manjina.

Stavljali su pažnju i koristili „kao instrument za privlačenje pristalica, jeste zalaganje za suzbijanje socijalnih davanja, odnosno ukidanje preferencijalnog tretmana, kako kažu, svih socijalnih parazita, uključujući rome.“⁸¹

Broj migranata u Slovačkoj bio je ispod 1% što je najniža stopa u EU, u najvećim prilivu migranata 2015. godine. Bez obzira na tako malu stopu, migrantska kriza je bila glavna tema u kampanjama za izbore. Ipak zahvaljujući antimigrantskoj retorici, narativi stranaka u Slovačkoj poprimili su dosta elemenata ksenofobije. Zbog EU Plana u raspodjeli migrantske kvote iz 2015. godine slovačka politička elita je došla u sukob sa Evropskom Unijom. Donijeli su i kontraverzni zakon zbog kojeg muslimanska zajednica u Slovačkoj ne može da se zvanično registruje.

⁸⁰ Navedeno prema: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/05/hungary-laws-are-cruel-attempt-to-criminalize-those-helping-asylum-seekers/>

⁸¹ Navedeno prema: <http://www.naseslovensko.net/en/our-program/>

Stranka slobode i direktna demokratija (SPD) je osnovana u Češkoj 2015. godine. Osnivač i lider stranke je Tomio Okamura, japansko- češki političar. Bez obzira što Češka nije bila na glavnoj migrantskoj ruti ili krajnje odredište migranata, migrantska kriza je postala dominantna u političkim narativima. Migrantska kriza je uticala na političke partije, programske agende i na javno mnjenje. U Češkoj kao i drugim zemljama u Uniji, bilo je prisutno antimigrantsko raspoloženje, strahovi od terorizma, govor mržnje, ksenofobije u javnim medijima, na društvenim mrežama, internetu i preuveličavanje prisustva migranata u samoj zemlji. Istraživanja o prisutnosti govora mržnje na društvenim mrežama u Češkoj, u periodu od juna do septembra 2015. godine usmjerenog na migrante i muslimane. Podaci su pokazali da je posmatrano 49.000 komentara usmjerenih na muslimane i 88.000 na migracije. Zaključni rezultat je bio da je 83% negativnih komentara od ukupnog broja. Mnogi akteri su pokušali koristiti strah od migranata da bi promovisali islamofobiju. U izvještaju „agencije SETA o islamofobiji u Češkoj iz 2015. godine, kada navode da je u glavama mnogih, s početkom migrantske krize, dominiralo mišljenje da su migranti samo muslimani i argument protiv imigracije i politike azila postali su isto što i argument protiv muslimana i islama.“⁸²

U kampanji za parlamentarne izbore „u oktobru 2017. godine, kada je SPD na agendi zasnovanoj na ksenofobiji i islamofobiji, islustrovanoj i u stranačkom izbornom sloganu “Ne islamu, ne terorizmu”, tražeći zakonsku zabranu islama, nastavila da potencira islamofobičan stav da islam nije religija i da stoga ne zасlužuje ustavnu zaštitu kao druge religije, na izborima osvojila 10,6% glasova, što joj je donijelo 22/200 mandata u češkom Parlamentu, a njen lider Okamura, čak biva izabran za potpredsjednika Poslaničkog doma u češkom Parlamentu, čime je na svojstven način potvrđen legitimitet njegove radikalne programske agende.“⁸³

Češka politička scena kao što je to bilo prisutno i drugim zemljama Unije, imala je zaoštravanje antimigrantskih stavova i odbijanje prihvatanja migranata.

⁸² Navedeno prema: SETA European Islamophobia Report 2015,

http://www.islamophobiaeurope.com/reports/2015/en/EIR_2015_CZECH REPUBLIC.pdf

⁸³ Navedeno prema: <http://www.islamophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2018/04/CzechRepub.pdf>

5. STRAH I POLITIČKA KOMUNIKACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

5.1 Prvi višestranački izbori i agresija na RBiH

Poslijе pada komunizma u Evropi, naravno i u Bosni i Hercegovini koja je bila to vrijeme dio komunističke Jugoslavije dolazi do uslova za formiranje višestranačja. Prije početka prvih izbora u Bosni i Hercegovini formiraju se prve političke stranke u tom smislu. Posebno se izdvajaju tri nacionalne stranke, Stranka demokratske akcije (SDA), Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) i Srpska demokratska stranka (SDS), odnosno to su bile stranke Bošnjaka, Hrvata i Srba. Nacionalne stranke SDA, SDS i HDZ BiH ostvaraju uvjerljivu pobjedu na prvim višestranačkim izborima koji su se održali 1990 godine. Ovaj rezultat su ostvarile bez obzira što su imale suprotstavljene nacionalne programe. Međutim poslijе izbora ove stranke su formirale vladajuću koaliciju.

Jukić Zvonimir navodi da „240 zastupnika, koliko se biralo u tadašnju dvodomnu Skupštinu BiH (ove su stranke osvojile 201. mjesto). SDA je osvojila 86 zastupničkih mandata, SDS 70, a HDZ BiH 45, dok su sve ostale stranke zajedno (SDP, SRJS, SSO, MBO, SPO) osvojile svega 38 zastupničkih pozicija.“⁸⁴

Poslijе parlamentarnih izbora 1990. godine u Bosni i Hercegovini, vlast preuzimaju nacionalne stranke, međutim vrlo brzo se pokazalo da one nemaju zajedničke ciljeve za budućnost Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Stranka demokratske akcije (SDA) na početku nije imala jasnu poziciju i zalagala se za savremenu državu koja neće biti ni konfederacija, niti federacija, međutim vremenom su dali prijedlog Izetbegović i Gligorov o Jugoslaviji kao asimetričnoj federaciji. Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) bila je za konfederacije sa vezama pojedinih republika. Dok srpska demokratska stranka (SDS) nije bila za takvo nešto nego je insistirala na demokratskoj Jugoslaviji sa uređenjem kao moderna savezna država. Krajem 1991. godine većina u Skupštini Bosne i Hercegovine je odlučila krenuti na put gradnje nezavisne Bosne i Hercegovine izvan Jugoslavije, što je potvrđeno i na referendumu krajem februara i početkom marta 1992. godine. Takav put nije se dopao SDS-u i mobilizirali su Srbe na ideji ostanka u Jugoslaviji. Oni su takvo opredeljenje realizirali ratom.

⁸⁴ Jukić, Zvonimir, Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine-izabrani aspekti, fondacija Konrad Adenauer Sarajevo 2009., str.271

SDS je malo prije početka rata uz podršku manjih srpskih stranaka formirali paralelne srpske institucije na razini čitave Bosne i Hercegovine. U tom periodu HDZ BiH organizuje Hrvatsku Zajednicu kasnije Herceg Bosnu to je davalо male nade da se očuva cjelovita Bosna i Hercegovina izvan Jugoslavije. Međutim na referendumu 29-tog februara i prvog marta 1992. godine izašlo je 40% stanovništva Bosne i Hercegovine i od toga je 99% glasova za nezavisnu, suverenu Bosnu i Hercegovinu od toga najviše Bošnjaka i Hrvata. Nezavisnost Bosne i Hercegovine 6. aprila 1992. godine priznala je Evropska unija, a zatim i druge zemlje. Bosna i Hercegovina tada poslije više stoljeća pokušava razviti vlastiti državni identitet izvan velikih državnih cjelina, a ovog puta izvan Jugoslavije.

Disolucija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije na federalne jedinice odnosno socijalističke republike prošao je kroz ratne sukobe u poslednjoj deceniji dvadesetog stoljeća. Agresivni nacionalizmi pokušali su ratom ostvariti svoje velikodržavne projekte, podijeliti i razgraditi republiku Bosnu i Hercegovinu. Sve bivše socijalističke republike postale su samostalne i nezavisne kao i Republika Bosna i Hercegovina uz pomoć međunarodne zajednice.

Kožar Adem kaže da “najteža ratna stradanja ljudi i razaranja materijalnih i kulturnih dobara dogodila su se upravo na njenom području (1992–1995.), gdje je po presudi međunarodnog suda u Hagu, počinjen i zločin genocida.”⁸⁵

Brojna historiografska istraživanja „inostranih historičara, među kojima su Robert Donie i John Finea, koji ističu da je rat u Bosni i Hercegovini vođen prema tajnim pregovorima predsjednika Tuđmana (Hrvatska) i predsjednika Miloševića (Srbija) iz marta 1991. godine, te da su i srpski i hrvatski vojni ciljevi bili usmjereni na to da „zauzmu što veći dio Bosne i Hercegovine”.⁸⁶

Carević Mićo navodi „na teritoriju Bosne i Hercegovine vođen je rat koji je bio etničko-vjerski, kao reakcija na historijsko-civilizacijsku zakašnjelost i vođen je na najreakcionarniji način. Cilj nije bio mijenjanje društveno-ekonomskog i političkog uređenja, već borba za zaokruživanje etničko-vjerskih teritorija, stvaranje teritorije tzv. "krvi i tla". Da bi se ta ideja ostvarila izvršeno je etničko čišćenje te progon pripadnika drugih naroda, pljačke i paljevine, rušenje naselja i bogomolja, čak i

⁸⁵ Kožar, Adem, *Historijski apsekti izučavanja rata u Bosni i Hercegovini (1992–1995)*, Posebna izdanja ANUBiH CLXXXVII, OHN 47/2, Društvo historičara Tuzla, str. 85.

⁸⁶ Kožar, Adem, *Historijski apsekti izučavanja rata u Bosni i Hercegovini (1992–1995)*, Posebna izdanja ANUBiH CLXXXVII, OHN 47/2, Društvo historičara Tuzla, str. 86 i 87

groblja, sa suludim uvjerenjem da će se na takav način uništiti svaki trag drugim narodima koji su tu živjeli. Ponašanje nacionalističkih pokreta u proteklom ratu vodilo je borbama do istrebljenja. Nacionalisti su i tada (kao što to rade i danas) koristili svoje stranke da raspiruju nacionalističku mržnju.“⁸⁷

5.2 Mirovni sporazum i političko organizovanje u Dejtonskoj BiH

Međunarodna zajednica je za zaustavljanje i završetak rata u Bosni i Hercegovini predložila pet mirovnih rješenja, koja su Bosnu i Hercegovinu vidjela kao federalnu državu sa nacionalnim federalnim jedinicama. Bio je to Lisaboski sporazum, Vance-Owenov mirovni plan, Owen- Stoltenbergov, Washingtonski sporazum i na kraju Daytonski mirovni sporazum.

Daytonski mirovni sporazum je opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. To je pravni akt sporazumnog karaktera koji je parafiran vojnoj zračnoj luci Wright-Patterson kod Dayton, koji se nalazi u američkoj državi Ohio. Ovim mirovni sporazumom je prekinut rat u Bosni i Hercegovini. U njemu su bila buduća upravna i ustavna uređenja Bosne i Hercegovine. Od prvog novembra do 21. Novembra. 1995. godine trajala je konferencija na kojoj su bili prisutni predsjednici zaraćenih država Alija Izetbegović, Slobodan Milošević i Franjo Tuđman. Glavni američki posrednik bio je Richard Holbrooke i general Wesley Clark. 14. Decembra. 1995. godine sporazum je zvanično potpisana u Parizu. Bosna i Hercegovina ja ovim sporazumom sastavljena iz dva entiteta Federacije BiH i Republike Srpske. Federaciju BiH sačinjavaju većinski Bošnjaci i Hrvati, a drugi entitet Republiku Srpsku većinski Srbi i na taj način još je jednom potvrđena "podjela" Bosne i Hercegovine od strane stranih predstavnika.

Tokić Marić Silvana kaže: "glavni i osnovni cilj pri potpisivanju Daytonskog sporazuma je bio postići prestanak rata u Bosni i Hercegovini. Sve tri strane, i Hrvati i Srbi i Bošnjaci, bili su za prekid rata i konačnu uspostavu mira, nakon godina stradanja i razaranja."⁸⁸

⁸⁷ Carević, Mićo, *Uzroci i posljedice raspada Jugoslavije*, Pravni fakultet, Banja Luka 2003., str. 381 i 384.

⁸⁸ Tokić Marić, Silvana, „Mirovni sporazumi za Bosnu i Hercegovinu“, Časopis za društvene i humanističke znanosti, Vol. 22, No. 1, Sveučilište u Mostaru 2018., str. 310.

Prema sporazumu Sarajevo je ostalo glavni grad Bosne i Hercegovine. Građani oba entiteta su građani Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina bi trebala da bude demokratska država sa osnovnim pravima i najvećim standardima ljudskih prava.

5.3 Nacionalne stranke i politička komunikacija

Vjerska pripadnost stanovništva u Bosni i Hercegovini činila je osnovu nastanka stranačkog sistema. Razlog nastanka prvih stranki bilo je zastupanje interesa katolika, muslimana i pravoslavaca. Uz pomoć Daytonskog mirovnog sporazuma u današnjem političkom sistemu države, nacionalna pripadnost zauzela je važno mjesto. Političke stranke pored borbe za glasove utiču na nacionalno-religijsku sliku i podjelu građana. Njihov uticaj, fokus je na društvenim sukobima, pitanjima i problemima koja se vežu za njih. Političke stranke u Bosni i Hercegovini možemo razdvojiti na dva dijela, na etničke i multietničke. Etničke stranke zastupaju interes određenih bosanskohercegovačkih naroda prema njihovoj etničkoj orijentaciji. SDA, SDS, SNDS, HDZ BiH, SbiH, PDP spadaju u etničke stranke. Dok multietničke stranke imaju na neki način određenu ravnotežu i imaju i bošnjačke, srpske i hrvatske nacionalnosti. Multietničke stranke su SDP, DF, Naša stranka i Narod i pravda. Nacionalne političke stranke imaju fokus na nacionalističkoj ideologiji i njihovi članovi su pripadnici jednog od tri naroda. Ove političke stranke štite interes svog naroda u odnosu na građanske stranke i njihov položaj u društvu. Generalno građani su „slabi“ na priču o naciji, vjeri i to političke stranke znaju da iskoriste. Predsjednici sve tri nacionalne stranke igraju na kartu emocija svog naroda. Predsjednik stranke SDA, Bakir Izetbegović u svojim izjavama često naglašava kako su Bošnjaci osnažili svoj identitet, vjeru, naciju, izborili se za svoju državu i dosta sugrađana izgubili u proteklom ratu za slobodu koju danas imaju. Ispred HDZ BiH, Dragan Čović poručuje svom narodu da bi se sačuvao, treba da se jačaju institucije Bosne i Hercegovine i na taj način i očuvanje imena Herceg-Bosne. Predsjednik SNDS, Milorad Dodik ističe vrijednost srpskog naroda, a umanjuje sve ono što je bosansko. Njegov fokus je na pričama o odcjepljenju Republike Srpske. Ova tri naroda imaju povjerenje već godinama u ove stranke i daju im podršku na izborima. Ovakvu retoriku i prepucavanje kandidata najviše se ističe u predizbornim kampanjama.

Nacionalne stranke SDA, SDS i HDZ BiH ostvaraju uvjerljivu pobjedu na prvim višestranačkim izborima koji su se održali 1990. godine. Ovaj rezultat su ostvarile bez obzira što su imale suprotstavljene nacionalne programe.

Poslije završetka rata dolazi do dezintegracije nacionalnih pokreta Srba, Bošnjaka, Hrvata okupljenih oko stranke SDA, SDS i HDZ BiH i polako se formiraju konture demokratskog sistema. Opći izbori održani 1996. godine i učestvovalo je 40 političkih subjekata od stranki, koalicija i nezavisnih kandidata. Poslije dvije godine održavaju se opći izbori 1998. godine i tada je učestvovalo 83 politička subjekta. 53 politička subjekta učestovala su 2000. godine, 2002. godine ih je bilo 69.

Politička snaga tri nacionalne stranke u postratnom periodu omogućila im je upravljanje na svim društvenim dešavanjima i područjima koji su bili pod njihovim vojno-političkim nadzorom. Međutim vremenom dolazi do demokratizacije države i društva, otvaraju se mogućnosti da opći izbori ne budu samo izjašnjavanje po nacionalnoj osnovi.

Hadžović Danijel navodi da „u Bosni i Hercegovini kao politički podijeljenom društvu između tri dominantne etničke grupe i sa Ustavom, po kome je čitav sistem organizovan na principu konstitutivnih naroda, nacija postaje osnovna kategorija za formiranje političkih stranaka. Svaka stranka koja želi funkcionišati u takvom sistemu najprije mora zadovoljiti kriterij predstavljanja jednog od tri konstitutivna naroda, te u ambijentu kojeg dodatno podgrijava animozitet među etničkim skupinama u Bosni i Hercegovini i dijametalne koncepcije o uređenju države, konkretne političke ideologije padaju u drugi plan pred borbom za „nacionalne interese“, koji postaju ključno pitanje političkog života.“⁸⁹

⁸⁹ Navedeno prema: Hadžović, Danijal, „Od euforije do političke propasti: Zašto će samo ovih pet stranaka o(p)statи u BiH?!“, 2014., dostupno na <http://hadzovic.blogspot.com/2014/02/od-euforije-do-politicke-propasti-zasto.html>,

5.4 Nacionalne stranke i politika straha

Brojne neregularnosti utiču na demokratiju i održavanje procesa izbora. Politika nacionalizma iznevjerila je dosta puta sve tri naroda u Bosni i Hercegovini, jer nacionalisti uglavnom rade protiv svojih građana zbog svojih interesa. Vremenom ove politike dovode u opasnost državu Bosnu i Hercegovinu i njen opstanak. Lideri nacionalnih stranaka unose nemir jer svaki posebno želi da kreira državu po svojim željama. Od obrazovanja, porodičnog odgoja, institucija bilo javnih ili privatnih u svima njima je prisutan nacionalizam. Poslije ovavih narativa teško dolazi do pomirenja i zajedničkih interesa sve tri strane. Političke stranke promovišu nacionalizam i utiču na njegovo jačanje u državi i na taj način dijele narode u nacionalne političke grupe.

Politička komunikacija u Bosni i Hercegovini u periodu predizbornih kampanja zasniva se na određenom kreiranju straha kod građana. Kroz određene prijetnje bilo da su one otvorene ili skrivene, diskriminaciju, govor mržnje te korištenje ekonomskе situacije. Međutim ima onih koji nisu akteri takvih dešavanja i to objašnjavaju kao jeftine političke poene i preuranjenu političku kampanju. Svako razumno razmišljanje uništavaju pitanja vitalnih nacionalnih interesa i ideje uz neimaštinu i glad. Građani su postali samo statistički podatak od kojeg političari dobiju glas.

Političari koriste jezik straha zbog ostvarivanja svojih vlastitih ciljeva. Obično koriste etno-nacionalističku retoriku da bi mogli da manipuliraju glasačima. Građani nisu zadovoljni, jer se politizacija uvukla u sve sfere života. Problem je i ekonomski situacija, jer imamo veliku stopu nezaposlenosti i socijalnih frustracija iz kojih može doći do nemira. Ovi problemi utiču na sve etničke grupe, međutim pristup poslu odnosno zaposlenju zavisi od političkih ili ličnih veza. Mlade osobe su najviše pogodjene nezaposlenošću, ali su osjetljive i na ekstremističke poruke. Građani iz povratničkih mjesta su zabrinuti, jer političari koriste etno-nacionalističku retoriku koja izaziva strah kod građana jer se tu javlja mogućnost dolaska do nasilja. Ovakva retorika političara dovodi građane da razmišljaju da li će ponovo doći do rata. Bez obzira koliko građani navikli na ovaku retoriku političara ipak postoji uvijek rizik da dođe do sukoba. Građani se ne slažu i nisu spremni djelovati prema onim uputama koje

im političari govore. Većina stanovništva je navikla na suživot i prevladava etničke podjele u odnosu gdje to nije slučaj kod njihovih političkih predstavnika. Veliki broj građana smatra da političari vodi zapaljenu retoriku da bi održali kontrolu nad svojom etničkom grupom i na taj način dobili glasove. Kažu da takva retorika najviše je izražena u predizbornom periodu. Političari to koriste za namjerno sabotiranje i uspostavu suživota među različitim etničkim grupama. Političari proizvode i koriste nacionalnu mržnju i to prolazi kod građana koji su nepismeni i lako manipuliraju njima. Neki od građana prepoznaju stvarnu prirodu političkih kriza i smatraju da one nisu toliko duboke niti stvarne kako to predstavljaju političari samo zbog svojih interesa. Na taj način političari čuvaj svoje funkcije i nije ih baš briga za narod. Pravljenjem vještačke političke krize, političari na neki način izbegavaju i preuzimanje odgovornosti za ono što čine pogrešno jer oni gledaju svoj interes, a ne interes građana.

5.5 Nezainteresovanost političara za stanje građana

Političari izazivaju politički krize jer nisu zato da se uvede bolji sistem sa većom odgovornošću. Građani se boje da bi političari mogli izazvati nasilje ako budu ugrožene njihove funkcije. Verbalni rat bi mogao izazvati incident ako to krenu provoditi u djelo. Pomoću politički elita ljudi teško prihvataju ono što se dogodilo u toku rata i zbog toga političari igraju baš na te emocije. Jedan od problema je to što pojedinci optuženi za ratne zločine nisu procesuirani i onda to izaziva strah i tenzije među ljudima kojih su se vratili u svoja mjesta. Prošli rat je završen međunarodnom intervencijom i problemi koji su doveli do njega nisu riješeni pa baš zbog toga građani imaju strah i nesigurnost. Stanovništvo smatra da su političke elite neodgovorne prema svojim biračima i da obični ljudi ne mogu imati nikakav uticaj i da su razočarani demokratskim procesom. Također mišljenja su da političari i nisu zainteresovani za ono što brine obične građane. Ono što izaziva revolt građana je to što jedne etničke grupe u nekim mjestima imaju više mogućnosti u odnosu na druge, a sve im to omogućavaju politike i političari. Politika se uvukla u sve sfere života i dobije se utisak da etničke podjele na funkcijama ne drže samo političare nego i one koji su na nekoj poziciji. Također i mediji imaju svoju ulogu jer svojim izveštavanjem šire strah među

građanima. Mediji podržavaju, promovišu njihove ideje i politiku. Nekada iz izjave političara izdvoje neku rečenicu i prikažu je na pogrešan način. Na taj način proizvode i tenzije među političarima koji takvo stanje prenose i na građane. U medijima se stavlja fokus na međuetničke incidente da bi se održao strah i podjele, dok one pozitivne priče o međuetničkim odnosima su minimizirane. Mediji mogu da utiču na smirivanje ili pogoršanje situacije. Građani smatraju da međunarodni akteri su nezainteresovani kada je u pitanju Bosna i Hercegovina bez obzira kojoj etničkog grupi pripadali. Međunarodni akteri etno nacionalističku retoriku koja dolazi od političara toliko i ne kažnjavaju i onda to političari koriste i ponašaju se ne odgovornim za ono što govore i rade. Građani se brinu za svoju sigurnost jer ne vjeruju međunarodnim akterima. Nezaposlenost utiče na sve etničke grupe jer da bi dobili posao morate biti član neke od političkih stranki i imati ličnu vezu kod pristupa zaposlenju, a to se naročito odnosi na poslove u javnim institucijama. Sve to kod građana izaziva strah, poslovi se dijeli preko politički veza, a ne između etničkih grupa. Ljudi ne mogu da dobiju posao na osnovu svog znanja jer političari mimo ali i u predizbornim obećanjima obećavaju na osnovu nacionalizma ili pripadnosti. Mladi ljudi teško mogu da dobiju posao, ali nemaju ni nade da bi se išta ubrzo moglo promijeniti. Posljedica toga je da se sve više mladih okreće kriminalu ili konzumiranju droga. Mladi također izražavaju etno nacionalističke stavove i ponašanja pogotovo u manjim zajednicama gdje žive. Većina misli da je to uticaj roditelja i obrazovnog sistema.

Bez obzira što etničke predrasude i strahove djeca preuzimaju kod kuće, javne institucije ne čine ništa da spriječe to nego ih na neki način politike i političari podržavaju u tome. Političke elite umijesale su se i utiču etničke podjele među djecom i mladima ali takav uticaj izlazi izvan okvira obrazovnog sistema. Ovakvo stanje najviše odgovara politikama političkim elitama. Mladi kada i hoće da prevaziđu podjele naiđu na opstrukciju političara. Što se tiče političke krize ono uzrokuje neizvjesnost budućih dešavanja u Bosni i Hercegovini. Ovakvo ponašanje političara budi mnogo dublja pitanja poput egzistencije i podjela. Političari neće da poduzmu reforme jer bi tako ugrozili svoje pozicije i baš zbog toga biraju kratkoročni kapital umjesto dugoročnih koristi za građane. Nedostatkom odgovornosti prema glasačima bez pritiska od glasača političari mogu da koriste ovakvu situaciju.

5.6 Strah od neizvjesne budućnosti

Građani trebaju da uzmu stvar u svoje ruke i da kazne političare na izborima kada im se ukaže prilika. Ako se to ne desi političari će nastaviti sa etno nacionalističkim retorikama i tako jačati vlastitu poziciju, a to samo može ići na štetu za građane bez napretka države. Mediji imaju uticaj na dinamiku sukoba i on je dosta negativan zbog toga što ponavljaju etničke poglede, narative i tako održavaju etničke podjele. Ako imamo politički kontrolisano pristrasno izvještavanje medija onda to može prouzrokovati incident u jednom mjestu, a onda da se on lančano proširi na druga mjesta. Političari igraju duple uloge jer koriste svoju retoriku da promovišu etničku mržnju kako bi imali situaciju koja njima odgovara, a onda se na drugoj strani prikazuju kao zaštitnici vlastitih etničkih grupa jer onda imaju siguran način da ih njihove etničke grupe ponovo izaberu na izborima. Takvi političari nemaju puno interesa da dođe do nasilja jer bi tako promijenili situaciju i onda bi zaprijetili svojim pozicijama. Ono što još zabrinjava građane jeste i uticaj političara na policijske snage i nisu sigurni da će ih policija odbraniti od ozbiljnih incidenata koje bi političari mogli pokrenuti. Politička komunikacija u Bosni i Hercegovini je takva da se izbegavaju direktni odgovori, dešava se skretanje sa temom ili se postavlja dosta pitanja da bi se zbulio sagovornik i onda to može eskalirati verbalni napad. Političari nude razne opcije i obećanja koja mogu teško realizovati, a to je najviše izraženo u predizbornim kampanjama, također nespremni su na ozbiljne razgovore, loše su pripremljeni i ne znaju da odgovore na mnoga od postavljenih pitanja. Većina novinara koja radi na raznim medijima imaju ponekad priliku da pokažu svoju profesionalnost jer se svaki dan susreću se više prepreka i pritisaka. Danas imamo pristrasnost, manjak profesionalizma jer pod političkim projektima, njima je cilj da ostvare, zadrže vlast i da svi misle kao oni.

Možemo navesti primjer kada su u Bosni i Hercegovini 2014. godine desile se velike poplave, građani su pokazali veliku solidarnost među ljudima, među etničkim grupama i na neki način sve te granice među njima bile su izbrisane. Javlja se pitanje zašto ne bi bilo tako kada dođe do političkih ili društvenih kriza. Političari u našoj zemlji, većina njih nisu baš raspoloženi za kritiku pogotovo od građana. Mlade ljudi koriste za izborne kampanje otvoreno im poručuju da bez obzira koliko bili dobri studenti ili stručnjaci, ako nisu u nekoj političkoj partiji ništa im to ne znači.

U svome dijalogu Država Platon govori: „Pomisli naime, da se ovo dogodi s više lađa ili jednom. Vlasnik lađe nadmašuje sve ostale u lađi veličinom i snagom, ali je nagluh, te jednak tako slabo vidi i slabo razumije pomorstvo. Lađari se među sobom svađaju oko kormilarenja, svaki misli da ima on biti kormilar, a nikada to umijeće nije učio, i ne može označiti svoga učitelja niti vrijeme učenja; osim toga vele, da se to umijeće i ne može naučiti, pa su gotovi sasjeći onoga, koji veli, da se može. Samo se neprestano kupe oko vlasnika broda, mole i svašta čine, da kormilo preda njima, a ako ga sami ne mogu nagovoriti nego ih u tomu preteknu katkada drugi, ili ih ubijaju ili bacaju iz lađe, a plemenitog vlasnika broda omame bunikom, pićem ili čim drugim, pa lađu upravljaju sami, raspolažući sa svime, što je u njoj, pretvaraju putovanje u pijanu plovidbu užitka, kao što se uostalom može od takvih ljudi samo očekivati. Pritom onoga koji može pridobiti i savladati vlasnika broda, kako bi ona bilo milom bilo silom bili gospodari, hvale kao sposobna lađara i kormilara i vještaka na lađi, a koji nije takav, kude ga, da je beskoristan. O pravom kormilaru nemaju ni pojma: da mu treba paziti na doba godine, vrijeme, nebo, zvijezde, vjetrove i sve, što umijeću pripada, ako hoće da bude zaista upravljač lađe: a smatraju da je posve nemoguće steći stručnost potrebnu za takvo upravljanje (bez obzira željeli je primjenjivati ili ne) i da ne postoji nešto takvo poput umijeća kormilarenja. – Kad bi se dakle na lađama tako događalo, misliš, da lađari na tako uređenim lađama ne bi pravoga kormilara zvali zvjezdarom, brbljivcem i beskorisnim za njih?“⁹⁰ On nam ovdje govori da svaka odluka bila ona politička ili ne, zahtijeva razmišljanje i vještinu.

Što se tiče izbora u Bosni i Hercegovini više od polovine građana ne izlazi sa pravom glasa, jer imaju veliko nepovjerenje u političke stranke i ne vjeruju da njihov glas može uticati na politiku. Građani sumnjuju u regularnost izbora, a politički ambijent dodatno determinišu mediji, prijetnjama biračima, nacionalnim osjećajima i u većini slučajeva izmišljenim strahovima. Jedno od rješenja je to da građani postanu aktivniji, da učestvuju u političkom životu, da budu upućeni u dešavanja što se tiče države, društva i da na izborima pokažu svoje nezadovoljstvo.

Političari su napravili društvo koje priznaje da u političke stranke se učlanjuju jedino zbog zapošljavanja, jer na taj način mogu da riješe egzistencijalno pitanje i da se obrazuju, liječi i putuju. Lideri nacionalnih stranki zloupotrebljavaju položaje, bahato se ponašaju i na razne načine prijete građanima ako ne glasaju za njih. Građani bi

⁹⁰ Platon, *Država*, Beogradski Izdavačko-Grafički Zavod, Beograd 1983, str.179

trebali da imaju priliku kada se oblikuju kroz porodice, škole, socijalizaciju da imaju normalan sistem vrijednosti,a to treba da ima mogući vlast.

Vlasti u našoj zemlji neće da prihvate kritike protiv autokratskog načina vladanja jer smatraju da su dobili veliku većinu na izborima. Ne pitaju se kako su dobili izbore da li su oni bili pošteni,bez krađa, pritisaka, prijetnji i da li je normalno da se kupuju glasovi i kupuju pozicije. Na takav način oni ne poštaju mišljenje, ne ispunjavaju obećanja, uspostavljaju kontrolu na društvom i trude se da ugase svaku inicijativu koja bi bila dobra po društvu. Takva moć političara vodi društvo u ropstvo čak i u modernom dobu.

Arendt Hannah navodi kako “vođe, te na kraju, stvaranjem fiktivnog svijeta u kojem je konstantno prisutna prijetnja netotalitarnih sistema te u kojem vođa uvijek govori istinu . Nizom poteza ukinuta je politička sfera pojedinčeva života, njegova mogućnost djelovanja; pojedinac postaje izoliran i osamljen, te nesposoban da misli i doživljava iskustva, pa bilo ono i tako ekstremno kao što su mučenje ili strah pred smrću...Konkretnije, tri su koraka do totalne dominacije: Prvi korak je ubiti pravnu osobu u čovjeku, što se postiže time da su svi pripadnici totalitarnog sustava u potpunosti izvan nadležnosti bilo kakvog zakona. Ustav postoji, ali se uopće ne poštuje niti ga sudstvo provodi, čime se direktno daje do znanja da je on nevažeći te da je jedini zakon – zakon vođe. U takvom sustavu, dakle, nijedan pojedinac nije siguran. Drugi korak je ubojstvo moralne osobe u čovjeku, koje se postiže tako da se ubojstvima političkih protivnika ukazuje na to da čovjek mora zaboraviti ne samo na javno mišljenje, vjerovanja i nazore, već i na prijatelje i obitelj, sjećanja i tugu, pa čak i na najintimnija iskustva, poput iskustva smrti, čovjeku su oduzeli vlastitu smrt, pokazujući otada da mu ništa ne pripada i da on ne pripada nikome”⁹¹.

Građani političarima gotovo da su i nepotrebni osim što trebaju da plaćaju račune, poreze, da ratuju, slušaju, glasaju i rade onako kako im se kaže. Jedan problema jeste i postojanja velikog broja političkih stranki u Bosni i Hercegovini. Političke stranke ne rade nikakve nove ideje programa, ne nameću se da nešto kreiraju i nisu skloni odgovornostima. Narod je zbumen i ne zna kome više da vjeruje. Ovakvu mi društvo odnosno ono autoritativnom režimu politiku određuje glavna odnosno dominantna politička stranka.

⁹¹ Arendt, Hannah, *Totalitarizam*, Politička kultura, Zagreb 1996, str. 33 i 206.

Takve političke stranke građane na sve načine pokušavaju da isključe iz politike i da ne razmišljaju svoju glavom. Političari prelaze iz stranke u stranku kako bi zadržali svoje pozicije i nastavili se boriti samo za svoje interese. Političke stranke u Bosni i Hercegovini u nazivu imaju riječ demokratija međutim oni su više kao neke fabrike čiji predsjednici stranke nastupaju kao vlasnici te fabrike.

Vuković Đorđe navodi primjer ‘Džona Loka koji je tvrdio da se pred nepravednim zakonima od građana ne očekuje slijepa poslušnost, već pravo na otpor i neposlušnost. Ko god upotrijebi silu bez prava ulazi u konflikt sa onima nad kojima se ta sila primjenjuje i građani imaju pravo da se suprotstave napadaču. Koncept je da građanin ima pravo da reaguje na vlast onda kada mu se učini da je nepravedna, da dolazi do kršenja načela jednakosti. U pitanju je akt neposlušnosti u odnosu na zakon. Nenasilan, javno ispoljen čin, koji počiva na principu građanstva. Džon Rols ističe da je problem građanske neposlušnosti ključni test za svaku teoriju o moralnim osnovama demokratije. Jirgen Habermas dodaje da je građanska neposlušnost „test za demokratsku pravnu državu“. U pitanju je, ponovimo i naglasimo, javni, nenasilni, savjesni, ali i politički čin suprotan zakonu koji se vrši da bi se uvele promjene u zakon i odluke vlasti. „Očuvanje i jačanje institucije pravednosti“. Građanska neposlušnost opravdana je u slučaju kršenja principa jednake slobode ili principa jednakih mogućnosti. „Gdje se krše ljudska prava, građanska neposlušnost je dužnost“, apostrofira Habermas. Građanska neposlušnost je krajnje normalno i poželjno sredstvo 'čuvara legitimnosti' koji ne mora biti samo u izuzetnim slučajevima, već može biti pokretač inovacija u političkom sistemu“.⁹²

Također nevladine organizacije bi trebale zaštiti ljudska prava, slobode, manjine, ugrožene, da pomogne ljudima sa posebnim potrebama, zavisnicima, oboljelim osobama, a ne da se samo osnivaju zbog različitih fondova grantova i političkih ciljeva. U posljednje vrijeme ovdje pobjeđuje nasilje, bilo da se radi o političkom dijalogu, bilo da se radi da je ono između vlasti i opozicije, između vlasti i građana. Politike i političari ne podnose kritike, preispitivanja i savjete.

Ovdje se pomoću zla ljudi pretvaraju poslušnike, oni kao grupe, kao stranke, kao nacije, kao država dolaze do pobjede, a individua gubi svoju vrijednost. Od građana se očekuju da su vjerni i da slušaju svoje političke lidere. Oni političkom propagandom

⁹² Vuković, Đorđe, *Društvo u sumraku: Ogledi iz političke kulture*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo 2019, str. 9

računaju na nepismenost građana, nepovjerenje, nesigurnost i tako idu prema svom cilju.

Vuković Đorđe navodi da “političko nasilje se, prema politikologu Draganu Simeunoviću, može pojavljivati u sljedećim oblicima: atentati, politička ubistva, prijetnje silom, prinude, pritisci, psihička i fizička zlostavljanja, mučenja, represija, diverzije, nasilni protesti, pobune, neredi, nemiri, demonstracije, terorizam, teror, subverzija... Povodi za političko nasilje su praktično neograničeni. To mogu biti borba za vlast, moć, resurse, teritoriju, razni politički interesi, ono što bi moglo da se podvede pod racionalnu stranu, ali ne smije da se izostavi i ona iracionalna, nagonska strana frustracija, bijes, mržnja... Nasilje se može izroditи kao posljedica ratnih trauma, ali i uticaja medija, filmova, društvenih mreža, crnih hronika, TV dnevnika. Psihološke teorije konflikata ukazuju na djelovanja urođenih instinkata, frustracije zbog osjećenih, neostvarenih potreba, društvenih, prirodnih i psiholoških prepreka kada su moguća destruktivna ponašanja prema drugima i samima sebi.”⁹³

Danas na društvenim mrežama možemo vidjeti ne samo propagandu već razne zloupotrebe, pozive na nasilje i iskazivanje mržnje. Društvene mreže omogućuju vrijeđanje ljudi, da se objavljaju laži i to koriste politički botovi, medijski teroristi i ostali. Ovako se pokazuje mračna strana društva i trpe ljudi koji se bore za istinu, za slobodu i za mir. Mnoge države razmatraju ideje kako da zaustave ove probleme. Našu stvarnost ne prikazuju oni koji je najbolje znaju već oni koji pokušavaju da upravljaju sa njom i sa nama. Ono što politike koriste kroz medije, kroz komuniciranje jeste ne poštivanje sagovornika, omalovažavanje, osporavanje mišljenja kritičara, opozicije i tako dalje.

Niccolo Machijavelijeva teza da „politike nije da oblikuje pravednu, već bezbjednu državu, vladarima dopušta sva sredstva da očuvaju državu, bez obzira da li koriste moralna ili nemoralna sredstva! S druge strane, Volter je prezirao despotsku vlast koja je počivala na strahu podanika. Bez vladavine zakona, tvrdi slavni francuski filozof, nema ni slobode misli, izražavanja, nepristrasnog suda, zaštite lične imovine... Prosvijećen vladar koristi moć da suzbije zloupotrebe i unaprijedi javni interes, da afirmiše opšte dobro.

⁹³ Vuković, Đorđe, *Društvo u sumraku: Ogledi iz političke kulture*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo 2019, str.95

U knjizi Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji (1945), Karl Popper kaže da je „zatvoreno društvo“ zatvoreno za slobodu mišljenja. Postoji jedna verzija stvarnosti i konačna istina. Opreznost pred povratkom u kavez. Obračun sa totalitarnim mišljenjem. Građanski put do „otvorenog društva“ vodi preko civilnog društva, građanske javnosti, otvorene komunikacije, političke tolerancije. Poštovanje dostojanstva pojedinca, sloboda, otvorenost ka svijetu, politički sistem izložen kritici svojih građana – otvoreno je ono društvo koje osigurava da se politički lideri mogu smijeniti bez krvoprolaća.“⁹⁴

5.7 Politika straha i strah od politike

U vremenu pandemija, nuklearnih oružja, strahova od nepoznatog i ostalih problema koji društvenu zajednicu pogađaju vrlo je malo slobode. Njemačka filozofkinja i politička teoretičarka Hannah Arendt u svom vremenu koje je bilo obilježeno totalitarizmom i nuklearnim oružjem pita se da li politika uopšte ima smisla. U takvom sistemu politika i sloboda bile su nespojive. Arendt analizira „totalitarizam te smatra kako je on ambiciozan projekt preobrazbe ljudske prirode koji smjera lišavanju čovjeka slobode shvaćene u najširem smislu kao sposobnost započinjanja.“⁹⁵ Totalitarizam treba „promatrati kao oblik vladavine koji se javlja na jednoj kontinuiranoj ljestvici, usporedivoj s kontinuiranom ljestvicom koja posredstvom blagih prijelaza iz nijanse u nijansu seže od potpunog crnila (ili intenzivnog crvenila, žutila, zelenila...) sve do potpune odsutnosti crnila (ili neke druge boje).“⁹⁶ Dostojevski Fjodor kaže „Tko će vladati ljudima ako ne oni koji vladaju njihovom savješću i koji drže u svojim rukama njihov kruh?“⁹⁷ Ako nema podrške mase nema ni totalitarizma. Ključna značajka čovjeka mase „brutalnost i zaostalost, nego njegova izoliranost i odsustvo normalnih društvenih odnosa“. Od straha od terora i propagande građani prihvataju nametnute „vrijednosti“, institucije, zakone i pravila. U ovakvim sistemima pojedinac ostaje bez slobode, postaje broj i dio mase. Zadatak je da se društvo pretvori u masu, a masa u rulju. Europsko građansko društvo tridesetih godina prošlog stoljeća „izgubilo gradane i političko-ideološku diferencijaciju, te je preraslo u

⁹⁴ Vuković, Đorđe, *Društvo u sumraku: Ogledi iz političke kulture*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo 2019, str.104

⁹⁵ Navedeno prema: Ribarević, Luka, *Potencijali političkoga i radikalno Zlo totalitarizma (izazovi političkog mišljenja Hannah Arendt*, str. 103 i 116.: ovdje: str. 104.

⁹⁶ Navedeno prema: Veljak, Lino, *Nužna pojmovna razgraničenja*, u: M. KRIVAK, Ž. SENKOVIĆ (ur.), *Zapis o totalitarizmu*. Zbornik radova sa znanstvenog skupa 2. Dani praktičke filozofije, Osijek 2014, str. 17.

⁹⁷ Dostojevski, Fjodor, *Braća Karamazovi*, Feniks Libris, Zemun 2008.

nestrukturiranu masu koju će konačno totalitarni pokret preoblikovati u rulju...Totalitarni režimi i njihove vođe uvijek su fokusirani na masu i njihovu podršku. Hitlerov dolazak na vlast bio legalan u smislu vladavine većine, a ni on ni Staljin ne bi mogli zadržati vodstvo nad goleminom pučanstvom, preživjeti mnoge unutarnje i vanjske krize i prkositi brojnim opasnostima neprekidnih unutarstranačkih borbi da se nisu mogli pouzdati u mase...Njihova popularnost se ne može pripisati pobjedi vješte i lažne propagande nad neznanjem i glupošću jer propaganda totalitarnih pokreta, koja prethodi totalitarnim režimima i koja ih prati, uvijek je iskrena, koliko i lažljiva, a budući totalitarni vladari svoje karijere obično započinju hvaleći se svojim prošlim zlodjelima i brižljivo izlažući buduća.

Privlačnost koju zlo i zločinstvo imaju za mentalitet rulje nije ništa novo, navodi Arendt.⁹⁸

Ono što je veoma bitno u dobivanju mase jeste propaganda. Propagandu i strah u totalitarnim zemljama stavljuju sa iste strane medalje. Gdje god totalitarizam ima „apsolutnu kontrolu, propagandu zamjenjuje indoktrinacijom, a nasilje radi ne toliko da bi ljudi zastrašio koliko radi stalnog ostvarenja svojih ideoloških postavki i praktičnih laži.“⁹⁹

Većina totalitarnih pokreta nalazi se u svijetu koji nije totalitaran onda oni se koriste propagandom. Oni se međutim obraćaju netotalitarnom stanovništvu i oni mogu biti različiti. Ako je pokret manji onda više se ulaže na propagandu i ako je vanjski pritisak veći onda dolazi do većeg buđenja totalitarnih vođa. Propagandom iako se postignu određeni psihološki ciljevi nastoji se potpuno ovladati stanovništvom. Poslije osvajanja vlasti totalitarni pokreti u stranu stave „naučne“ dokaze i primjenjuju represivnije mjere. Vođe masa zbilju pripreme svojim lažima prije nego dođu na vlast i njihova propaganda obilježena je krajnjim prezriom prema činjenicama, jer prema njihovom mišljenju činjenica potpuno zavise od moći ljudi i kako ih oni proizvode. Totalitarni vladari mogu ostvariti sve svoje laži ili ispuniti svoja predviđanja, ako bi svijet u kojem vladaju bio potpuno u njihovoj vlasti. Zadatak totalitarni propagande jeste organizacija, a ne uvjeravanje. Njihov cilj je da oblikuju jasnou i zastrašujuće u sliku "neprijatelja" i onda su mogućnosti da se prenošenjem agresije raspiruje vanjski sukob. Svijet se tada simbolički podijeli na "naš" i "njihov". Razlog zbog kojeg su moćnije totalitarne propagande u odnosu na propagande ostalih stranki, je to što njihov sadržaj

⁹⁸ Arendt, Hannah, *Totalitarizam*, Politička kultura, Zagreb 1996., str. 31 i 40.

⁹⁹ Arendt, Hannah, *Totalitarizam*, Politička kultura, Zagreb 1996, str. 72.

nije objektivno pitanje o kojem ljudi mogu da imaju svoje mišljenje, nego je on ustvari stvaran i nedodirljiv element njihovom životu. Sve ima svoje slabosti pa tako i totalitarne propagande. One su bez snage pokreta poražene i njihovi članovi prestaju vjerovat tada u dogmu koju su do tada podržavali. Kada dođe do poraza mase se vraćaju svom starom izvoru, odnosno postaju opet pojedinci.

ZAKLJUČAK

Strah i politička komunikacija su veoma široko područje za diskusiju. Strah je taj koji utiče na kreiranje destruktivne političke komunikacije koja se odnosi na autoritativna društva. On je taj koji podriva temelje ljudske egzistencije. Vidjeli smo da je strah osjećaj koji je najvažniji kod ljudi. Politika straha ima za cilj da ujedini razjedinjenu elitu i ojača ideju straha kao da nema alternative. Ako želimo da se suprostavimo politici straha onda moramo razvdojiti koncept osobnosti od koncepta ranjivosti. Količina neizvjesnosti utiče na ljude i od toga zavisi koliko ćemo biti ranjivi. Zahvaljujući ljudskog imaginaciji koja je pozitivna stvar za čovjeka, možemo uz njenu sposobnost da se angažujemo, izvučemo pouke i suprostavimo se potencijalnim ili stvarnim rizicima.

Pomoću političke komunikacije se formiraju politički interesi, razni programi kroz koje se odlučuje, provode i legitimišu političke odluke. Političke organizacije trebaju imati dobru komunikaciju sa građanima, jer na taj način njihove poruke koje im šalju imaju svrhu. U političkom životu, modernoj politici, lideri imaju sve veću ulogu. Važnost lidera, građani pokazuju na nacionalnim izborima. U političkom prostoru sve više je populizma i populističke retorike. Zbog straha kod ljudi koji budi zajednica u kojoj žive i opasnosti koje su moguće da joj se dese javlja se populizam. Osjećaj straha javlja se zbog migracija, mogućnosti terorizma, manjka posla i zbog nepoznatog. Građani žele promjene, poštene kandidate, a ne privilegovane i korumpirane elite na vlasti. Tradicionalne vrijednosti polako nestaju, a strah bude LGBT zajednice koje imaju sve veća prava. Strah od raznih pandemija virusa koje stvaraju velike globalne krize, mijenjaju načine života, putovanja i rada. Populistički politički lideri koriste u ime slobode i ljudskih prava ovakve situacije da bi dobili povjerenje i podršku građana.

Strah se koristi kao sredstvo za ostvarivanje političkih ciljeva kako u svijetu tako i u Evropi. Naravno i naša zemlja, Bosna i Hercegovina nije poštedena etnonacionalističke retorike koju koriste političari da bi manipulirali građanima i na taj način ostvarili pobjedu na izborima. Brojne neregularnosti utiču na demokratiju i održavanje procesa izbora. Politika nacionalizma iznevjerila je dosta puta sve tri naroda u Bosni i Hercegovini, jer nacionalisti uglavnom rade protiv svojih građana zbog svojih interesa. Vremenom ove politike dovode u opasnost državu Bosnu i Hercegovinu i njen opstanak. Lideri nacionalnih stranaka unose nemir, jer svaki posebno želi da kreira državu po svojim željama. Od obrazovanja, porodičnog odgoja, institucija bilo javnih ili privatnih u svima njima je prisutan nacionalizam.

LITERATURA

a) Knjige:

1. Alibašić, Ahmet, Jusić, Muhamed, *Islamofobija - pojam, pojava, odgovor*, Dobra knjiga, Sarajevo 2014.
2. Altermatt, Urs, *Etnonacionalizam u Evropi: svjetionik* Sarajevo, Jež, Sarajevo 1997.
3. Anderson, Benedict, *Nacija: zamišljena zajednica*, Plato, Beograd 1983.
4. Arendt, Hannah, *Totalitarizam*, Politička kultura, Zagreb 1996.
5. Azinović, Vlado, *Uvod u studije terorizma*, Fakultet političkih nauka Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo 2012.
6. Azinović, Vlado, *Al-Kaida u BiH: mit ili stvarnost*, Radio slobodna Evropa, Centar za savremenu umjetnost, Sarajevo 2007.
7. Brčić, Marita, *Terorizam i liberalno-demokratska država*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, Split 2007.
8. Bilandžić, Mirko, *Sjeme zla: Elementi sociologije terorizma*, Plejada, Zagreb 2010.
9. Carević, Mićo, *Uzroci i posljedice raspada Jugoslavije*, Pravni fakultet, Banja Luka 2003.
10. Eco, Umberto, *Rakovim korakom: vrući ratovi i medijski populizam*, Izvori, Zagreb 2010.
11. Dimitrijević, Vojin, *Strahovlada*, Izdavačka radna organizacija Rad, Beograd 1985.
12. Dostoevski, Fjodor, *Braća Karamazovi*, Feniks Libris, Zemun 2008.
13. Furedi, Frank, *Politika straha*, Antibarbarus, Zagreb 2008.
14. Grupa autora, *Muslimani u Evropi*, IC El Kalem, Centar za napredne studije, Sarajevo 2011.
15. Hadžić, A, *Takvim za 2013., Muslimani u kulturnom identitetu Evrope*, El-kalem, Sarajevo 2012.
16. Jurišić, Jelena, Šapit, Marko, *Utjecaj terorizma na ulogu i djelovanje medija*, Politička misao, Vol. XLII, br. 4, 115–128, 2005.
17. Kalinić, Pavle, *Teror i terorizam*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2003.
18. Kišiček, Gabrijela, Stanković, Danijel, *Retorika i društvo*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2014.
19. Kišiček, Gabrijela, *Retorika i politika*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2018.
20. Kulenović, Tarik, *Politički islam*, V.B.Z., Zagreb 2008.
21. Neumann, Franc, *Kritička teorija politike*, Zagreb 1992.
22. Majer, Tomaš, *Identite Evrope-Jedinstvena duša Evropske unije*, „Albatros plus— I „Službeni glasnik—, Beograd 2009.
23. Mehić, Halil, Pehlić, Izet, *Uzroci i prevencija islamofobije-zbornik radova*, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici i Centar za dijalog-Vesatija Sarajevo, Zenica 2013.
24. Podunavac, Milan, Keane, John, Sparks, Chris, *Politika i strah*, Politička kultura, Zagreb 2008.
25. Muhić, Ferid, *Islamski identitet Evrope*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj 2015.
26. Taguieff, Pierre.-Andre, *Osveta nacionalizma: neopopulisti i ksenofobi u napadu na Europu*, TIM press, Zagreb 2017.
27. Tomić, Zoran, *Osnove političkog komuniciranja*, Synopsis, Mostar 2012.
28. Townshend, Charles, *Terorizam*, TKD Šahinpašić, Sarajevo 2002.
29. Sadiković, Elvis, *Evropa regija- Kohezijska politika Evropske unije i Zapadni balkan*, Šahinpašić, Sarajevo 2014.

30. Svendsen, Lars, *Strah*, Incus, Zagreb 2010.
31. Šiber, Ivan, *Politička propaganda i politički marketing*, Alinea, Zagreb 1992.
32. Šiber, Ivan, *Osnove političke psihologije*, Politička kultura nakladno-istraživački zavod, Zagreb 1998.
33. Vuković, Đorđe, *Društvo u sumraku: Ogledi iz političke kulture*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo 2019.

Popis web izvora

1. <https://www.afd.de/>, web stranica AfD (Njemačka)
2. <http://balkans.aljazeera.net/>
3. <https://www.coe.int/en/web/portal/home>, web stranica Vijeća Evrope
4. <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/>, zvanična web stranica agencije ECRI
5. <http://www.electionresources.org/>
6. <http://www.enar-eu.org/>, web stranica agencije ENAR
7. <http://www.dw.com>
8. <http://www.euronews.com>
9. <https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries>
10. <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm>, web stranica EUROBAROMETRA Evropske Komisije
11. <http://ec.europa.eu/eurostat>, web stranica EUROSTAT-a
12. <http://europa.eu>, web stranica Evropske unije
13. <http://www.europarl.europa.eu/portal/en>, web stranica Evropskog parlamenta
14. <https://www.gallup.com/home.aspx>, web stranica GALLUP Instituta za istraživanje
15. <https://www.feps-europe.eu/>, web stranica agencije FEPS
16. <https://hrcak.srce.hr/>
17. <https://www.theguardian.com/world>
18. www.iss.europa.eu, web stranica Institut za sigurnosne studije EU
19. <http://www.islamophobiaeurope.com/>, web stranica agencije SETA
20. <https://www.iom.int/>, web stranica Međunarodne organizacije za migracije
21. <https://www.ipsos.com/en/news-and-polls/overview>, web stranica agencije IPSOS
22. <http://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/uk-public-opinion-toward-immigration-overall-attitudes-and-level-of-concern/>
23. https://www.oic-oci.org/page/?p_id=182&p_ref=61&lan=en, web stranica agencije OIC(Islamophobia Observatory)
24. <https://www.osce.org/odihr/elections/2018?page=3>, web stranica OSCE (pregled izbora)
25. <https://www.pvv.nl/>, web stranica PVV partije (Holandija)
26. <http://www.pewresearch.org/>, web stranica Pew Research Center
27. <https://www.rand.org/randeurope/research/projects/the-cost-of-terrorism-in-europe.html>, RAND Korporacija
28. http://www.statistik.at/web_en/statistics/index.html, web stranica agencije za statistiku Austrije
29. <http://ue.eu.int>, web stranica Vijeća EU
30. <http://www.unhcr.org>, web stranica Agencije za izbjeglice UN-a
31. <http://www.weu.int>, web stranica Zapadnoevropske unije

BIOGRAFIJA

Ime i prezime: Irhad Kapetanović

Adresa: Donja Zimča bb, Visoko

Broj telefona: 062/424034

E-mail: irhad.kapetanovic8@gmail.com

Irhad Kapetanović rođen je 22. augusta 1995. godine u Visokom. Završio je gimnaziju „Visoko“ u Visokom. Diplomirao je 2019. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Trenutno je apsolvent master studija na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu na odsjeku Politologija, Upravljanje državom.